

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Ekonomická fakulta

Studijní program: 6208B Ekonomika a management

Studijní obor: Účetnictví a finanční řízení podniku

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Spravedlnost daňového systému ČR

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Václav Boněk

Autor:

Bc. Lenka Šterberová

2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka ŠTERBEROVÁ**
Osobní číslo: **E10567**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Účetnictví a finanční řízení podniku**
Název tématu: **Spravedlnost daňového systému ČR**
Zadávající katedra: **Katedra účetnictví a financí**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce

Vymezit pojem "spravedlnost daňového systému" a aplikovat jej na současný daňový systém České republiky (podle stavu v roce 2011).

Metodický postup:

1. Daňový systém a požadavky na něj kladené
2. Spravedlnost daňového systému
3. Zhodnocení současného daňového systému ČR z hlediska spravedlnosti v případě:
 - daně z příjmů fyzických osob
 - daně z příjmů právnických osob
 - pojistného sociálního pojištění
 - daně z přidané hodnoty
 - majetkových daní
4. Vliv daňového mixu na spravedlnost daňového systému
5. Souhrnné zhodnocení spravedlnosti daňového systému ČR
6. Návrhy de lege ferenda

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

50 - 60 stran

Forma zpracování diplomové práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Smith, A. Pojednání o podstatě a původu bohatství národů. Praha : Liberální institut, 2001. ISBN 80-86389-15-4.

Samuelson, P. A. Ekonomie. NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0590-3.

Kubátová, K. Daňová teorie a politika, Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-574-8.

Široký, J. a kol. Daňové teorie s praktickou aplikací. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-005-8.

Grůň, L. Finanční právo a jeho instituty. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-620-2.

Funk V. Finanční věda, Všehrd Praha, 1929.

Engliš K. Malá finanční věda, František Borový. Praha, 1946.

OECD Revenue Statistics 1965-2008 (resp. 2009), OECD 2009 (2010), www.oecd.org

Taxation trends in the EU, 2010 edition, <http://ec.europa.eu>

odborné časopisy (Daně a finance, DHK a další, též Sondy č. 15/2010).

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Václav Boněk

Katedra účetnictví a financí

Datum zadání diplomové práce:

1. března 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

15. dubna 2012

doc. Ing. Ladislav Rolínek, Ph.D.

děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 13 (26)
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Milan Jílek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 1. března 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Spravedlnost daňového systému ČR vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v plném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly, v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 14. 4. 2012

.....

Bc. Lenka Šterberová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce panu ing. Václavu Boňkovi za odbornou a důslednou pomoc a za cenné rady při zpracování mé diplomové práce.

Obsah

1. Daňový systém a požadavky na něj kladené	3
1.1. Úvod	3
1.2. Daňové kánony	4
1.3. Daň	6
1.4. Vývoj zdanění	7
2. Spravedlnost daňového systému	9
3. Zhodnocení současného daňového systému ČR z hlediska spravedlnosti jednotlivých daní	12
3.1. Daň z příjmů fyzických osob	12
3.2. Daň z příjmů právnických osob	19
Zdroj: OECD, vlastní úprava	22
3.3. Pojistné na sociální pojištění	22
Obecné vymezení	22
Zdroj: vlastní zpracování	24
Zdroj: vlastní zpracování	25
Stanovení vyměřovacích základů	26
3.4. Daň z přidané hodnoty	28
3.5. Majetkové daně	31
4. Zhodnocení spravedlnosti daňového systému	33
4.1. Daňový mix	33
4.2. Daňová kvóta	34
4.3. Stanovení průměrné daňové sazby	36
4.4. Výběr daní z příjmů fyzických osob	45
4.5. Daňový bonus	47

4.6.	Daň z přidané hodnoty	49
4.7.	Majetkové daně	52
5.	Závěr.....	54
5.1.	Současné zhodnocení spravedlnosti daňového systému ČR.....	54
5.2.	Návrhy de lege ferenda	56
	Summary.....	58
	Seznam tabulek.....	59
	Seznam grafů	59
	Seznam použité literatury	60

1. Daňový systém a požadavky na něj kladené

1.1. Úvod

Ve své práci se budu zabývat spravedlností daňového systému v České republice. Daňový systém zhodnotím z hlediska dopadu jednotlivých daní na občany. V tržním hospodářství slouží daně nejen na obstarávání finančních prostředků pro potřeby státu, ale mají i stimulovat chování domácností a podniků s cílem odstraňovat poruchy hospodářství. Zaměření daní se orientuje na vztahy k trhu a jeho subjektům. Daň představuje nucené odnětí části národního důchodu i osobního důchodu na zabezpečení státních potřeb. Výběr daní je pro stát nezbytný, pro občany je to nutné zlo. Z pohledu zdaňovaných záležitostí na mnoha aspektech zdanění, které se ve své práci pokusím vysvětlit.

Ke srovnání zdanění mezi jednotlivými zeměmi se používá daňová kvóta. Ta vyjadřuje celkovou úroveň daňové zátěže v zemi. Může být jednoduchá nebo složená. Jednoduchá daňová kvóta vyjadřuje podíl daní (bez příspěvku na sociální zabezpečení) na HDP. Složená daňová kvóta má vyšší vypovídací schopnost, neboť vyjadřuje podíl všech daní a příspěvků na sociální zabezpečení v poměru k HDP. Poměr daní a HDP vyjadřuje spíše makroekonomické hledisko daňové zátěže. Pro srovnání daňových dopadů na občany je lepší použít ukazatel efektivní daňové míry, který porovnává daňový výnos s jeho základem.

Daňový systém každého státu je výsledkem dlouhodobého politického, hospodářského a kulturního vývoje. Daňovou soustavu netvoří jen jedna daň, ale naopak široké spektrum daní. Daňová soustava je součástí daňového systému. Daňový systém zahrnuje:

- soustavu daní,
- právně, organizačně a technicky založený systém institucí, které zabezpečují správu daní, jejich vyměrování, kontrolu a vymáhání,
- systém nástrojů a metod, které tyto instituce uplatňují k daňovým subjektům a dalším osobám.

Výhoda systému více daní je v tom, že plátcí daně nemusí pociťovat daňové břemeno jako nadměrné. Každá daň dopadá na různé subjekty jinak. Pokud by byla pouze jedna daň, měla by pouze funkci fiskální a nemohla by být spravedlivá. Příklad, kdy občané nepociťují, že platí daně, je v případě spotřebních daní a daně z přidané hodnoty. Tyto daně jsou zahrnuty v ceně výrobků a jejich koupí vlastně platí i daň. Nevýhodou širší daňové soustavy je vyšší administrativní náročnost výběru daní.

Při posuzování daní z hlediska spravedlnosti, můžeme rozlišovat vertikální a horizontální spravedlnost. Horizontální spravedlnost znamená, že ti, kteří mají stejnou platební kapacitu, by měli být i stejně zdaněni. Zásada vertikální spravedlnosti říká, že dva poplatníci s různými důchody platí různou výši daní. Jestliže sobě rovní mají být zdaněni stejně, tak sobě nerovní by měli být zdaněni rozdílně.

Způsob zdanění může být progresivní, degresivní a proporcionální. Progresivní znamená, že důchodově silnější rodina platí vyšší důchodovou daň, platí progresivně zvýšený podíl svého důchodu. Při proporcionální dani platí všichni poplatníci stejné procento ze svých důchodů. Degresivní daň odnímá na daních vyšší podíl důchodu chudým než bohatým.¹

1.2. Daňové kánony

V roce 1776 byl vydán spis Adama Smitha „Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“. A. Smith se ve spise zabývá tím, jak má stát získat příjmy, které potřebuje na úhradu výdajů na obranu společnosti a na ostatní státní výdaje. Jako významný zdroj státních příjmů vidí v daních. Z daňových příjmů mají být hrazeny téměř všechny státní výdaje. Zároveň navrhuje ucelené principy týkající se daní, které nazývá daňové kánony. Navržené daňové principy (kánony) jsou tyto²:

- v každém státě by měli občané přispívat na výdaje státu tak, aby to co nejlépe vyhovovalo jejich možnostem,

- daň, kterou má každý jednotlivec platit, by měla být stanovena předem a nikoliv libovolně,
- každá daň by se měla vybírat tehdy a takovým způsobem, kdy a jak se to poplatníkovi nejlépe hodí,
- každá daň by měla být promyšlena a propracována tak, aby obyvatelé platili co nejméně nad to, kolik daň skutečně přinese do státní pokladny.

Soukromý důchod jednotlivců pochází ze tří zdrojů: z renty, ze zisku a ze mzdy. Každá daň se musí nakonec zaplatit z jednoho z těchto důchodů. Každý by měl přispívat na výdaje na správu státu tak, aby to co nejlépe odpovídalo jeho možnostem. Daň by měla být stanovena přesně. Doba splatnosti, způsob placení a, částka by měli být poplatníkovi naprosto jasné. Daň by měla být vybírána tehdy a takovým způsobem, jak se to poplatníkovi nejlépe hodí, neboli kdy je jí schopen pohodlně zaplatit. Je třeba, aby byly nízké náklady při výběru daní. Pokud jsou náklady na výběr daně vysoké, daň pak nemá žádný přínos pro rozpočet státu.

Je zřejmé, že pravidla nastolená Adamem Smithem platí stále. Pro chod a funkčnost státu je nutné vybírat daně. Otázkou zůstává, jakým způsobem daně vybírat a v jakém poměru vzhledem k důchodu a k ostatním daňovým základům. Je zřejmé, že každé zdanění sníží disponibilní důchod jednotlivce. Spotřební daně navíc zvyšují cenu výrobku a tím konečnému spotřebiteli odebírají větší část důchodu, než je nutné. Adam Smith se zabýval právě efektivností různých daní z hlediska jejich výnosnosti a zároveň z hlediska dopadu daní na občany. Také hodnotil daně z pohledu mobility daňového základu. Z jeho hodnocení vyplývá, že mobilní daňové základy, jako je například zdanění kapitálu, je dobré nezatěžovat vysokou daní, protože výnos zdanění by to stejně nezvýšilo. Požadavky kladené na daně v dnešní době jsou v podstatě stejné.

1.3. Daň

Daň je zákonem určená povinná platba do veřejného rozpočtu, která se vyznačuje neúčelovostí a neekvivalentností, tzn. ukládá se jako jednostranná povinnost bez nároku plátce na plnění ze strany státu.

Daň definovala spousta významných ekonomů u nás i v zahraničí. Jedna z definic je od Karla Engliše (prof. K. Engliš, guvernér Národní banky Československa, ministr financí ČR v několika prvorepublikových vládách). Ten definoval daň takto: „Daně jsou příspěvky na subsidiární úhradu veřejné správy podle únosnosti plátce daně“. Grůň se vyjádřil o dani následujícím způsobem: „Daň je jedním z finančně právních institutů, které vznikly se státem, souběžně se vyvíjely a přizpůsobovaly jeho potřebám“ a také „Daň je povinná, zákonem stanovená platba, vybíraná státem, obcemi nebo jinými veřejnoprávními subjekty na úhradu veřejných potřeb, a to v předem určené výši a s předem určeným termínem splatnosti; představuje transfer finančních prostředků od soukromého k veřejnému sektoru“. ³

Ze všech uvedených daňových definic shodně vyplývá, že jsou daně povinné, a že tvoří největší část příjmů státního rozpočtu a slouží na úhradu veřejných výdajů a jsou neekvivalentní, není za ně poplatníkům přímo vrácena žádná protihodnota. Daň není placena dobrovolně, ale je vymáhána zákonem. Daně jsou placeny jednotně a měly by být spravedlivě rozvrženy vládou a jsou formou redistribuce národního důchodu. S povinností placení daně se nespojuje přímo provedení určitého konkrétního úkonu ze strany státu, ale obecná potřeba úhrady nákladů na činnosti státu.

Vláda potřebuje peníze, aby mohla financovat své výdajové programy. Získává je zejména z daní. Při zdaňování by se měl uplatňovat princip platební schopnosti, to znamená, že každý by měl přispívat v takové výši, která je pro něj únosná. Další princip, který se uplatňuje, je princip prospěchu, to znamená, že různí lidé mají být zdaněni úměrně prospěchu, který získávají z vládních programů. Obvykle se přijímají kompromisy, které nevychází ani z principu prospěchu ani z principu platební schopnosti.

Při hodnocení daní je důležitá jejich efektivnost. Hodnotí se, zda mají mezní daňové sazby nepříznivé účinky, zda odrazují od práce a úspor a přijímání rizika? Tento vliv je nejasný. Někdo může díky vysokému progresivnímu zdanění preferovat více volného času, jiní budou pracovat více. Vliv vysokých daní na majetkový důchod je mnohem zřetelnější. Je prokázáno, že zdanění určitého typu kapitálu, který je mobilní, způsobí přesun zdrojů do méně zdaňovaných sektorů.

Daňová politika má i své makroekonomické důsledky. Daně mohou působit jako stabilizátory ekonomiky. Mezi vestavěné stabilizátory patří progresivní důchodová daň. V období konjunktury, kdy je dosahováno vyšších příjmů, dochází díky progresi k vyššímu výběru daní. Dochází tím k útlumu poptávky a omezí se tím tempo růstu inflace. Naopak v recesi klesají příjmy poplatníků do nižších daňových pásem, tím klesá zdanění a zůstává více disponibilního důchodu na spotřebu.

1.4. Vývoj zdanění

Daňové příjmy většiny evropských států v 19. století rostly rychle v poměru k jiným rozpočtovým příjmům. Růst daňových příjmů byl způsoben tím, že se ustupovalo od zásad proporcionalního zdanění příjmů a začala se uplatňovat zásada progresivního zdanění příjmů. Začalo období státního protekcionismu. To znamená, že stát začal přebírat větší část hospodářské aktivity a aktivně začal ovlivňovat ekonomiku státu. Po první světové válce začal nárůst celkového daňového zatížení. Důvod byl ve zvýšených poválečných výdajích na rekonstrukce zničeného hospodářství a docházelo k nárůstu sociálních výdajů. Většina států v této době zavedla nové spotřební daně. Světovou ekonomiku ve třicátých letech minulého století poznamenala světová krize a ekonomové hledali východiska z této krize.

J. M. Keynes přisuzuje fiskální politice důležitou úlohu při stabilizaci makroekonomických cílů, při předcházení krizím a jako řešení rozpočtových problémů. Přisoudil významnou roli progresivnímu systému zdanění se zřetelnými úlevami sociálně slabým skupinám obyvatelstva. Zároveň navrhuje vysoké sazby dědických daní.

Je to opak klasické ekonomie, která vychází z principu, že tržní mechanismus představuje přirozený samoregulující řád. Cenový systém organizuje chování lidí bez nutnosti centrálního řízení. Tyto teorie vycházejí z ekonomického liberalismu, důraz kladou na soukromé vlastnictví, svobodné smluvní vztahy a volný trh. Liberálové tvrdí, že jednotlivci v ekonomicky svobodném prostředí konají ve vlastním zájmu a to vede k nejlepším výsledkům.

Tradičně pravicové vlády dávají přednost malým zásahům státu do ekonomiky a levice naopak žádá, aby stát zasahoval do chodu ekonomiky a plnil i roli podnikatele.

Po druhé světové válce, byla daňová politika využívána jako důležitý nástroj makroekonomické regulace a byly realizovány daňové reformy. Ekonomové věřili, že neinflačního a stabilního ekonomického růstu dosáhnou kombinací ekonomických nástrojů. Ovšem inflace a stagnace oproti prognózám přetrvávala, a proto jiný proud ekonomů požadoval snížení daní a díky tomu vzestup soukromých investic. Požadovali antiinflační politiku a důraz kladli na diferencování mezi jednotlivými druhy daní a zavádění nových forem daní. Významný byl i trend k zjednodušení daňových soustav a přechod k diferencovanému používání daňových stupnic vůči skupinám hospodářských subjektů.⁴

2. Spravedlnost daňového systému

Národní ekonomiky nepoužívají k naplnění veřejných rozpočtu jednu daň, ale několik menších daní. Proto tedy používáme výraz daňová soustava. Smysl rozložení zdanění do několika menších daní spočívá v eliminaci negativních dopadů daní do ekonomiky. Každý předmět daně by měl být zdaněn jen jednou.

Pojem daňový systém zahrnuje kromě daňové soustavy i správu daní, jejich vyměňování, vymáhání a kontrolu.

Jako jeden ze způsobů měření dopadu daně se používá ukazatel průměrné daňové sazby. Lze ji vyjádřit jako poměr daně a základu daně. Promítají se do ní nominální sazba daně, odpočty od základu daně i slevy na dani. Pokud tedy budeme srovnávat pomocí průměrné daňové sazby dva poplatníky s různými základy daně, můžeme porovnat, na koho daň více dopadá. Jestliže daň dopadá více na chudšího, má regresivní tendenci, naopak dopadá-li více na bohatšího, je progresivní. Toto hodnocení má větší srovnávací schopnost, než samotná sazba daně.

Zásadní principy požadované od daňových systémů jsou princip efektivnosti a princip spravedlnosti.

Princip spravedlnosti

Tento princip řeší vliv daňové zátěže a její rozdělení mezi poplatníky, jakým podílem by měli poplatníci přispívat do veřejných rozpočtů. Rozlišují se zde tyto přístupy:

- Přístup zdaňování dle užitku ze spotřeby veřejných statků. Tento přístup je těžko stanovitelný, protože nevíme, jakým způsobem měřit užitek a jak zjistit plnění distribuční funkce daně. Nelze ani zjistit poptávku po veřejných statcích a často ani nelze jednotlivce vyloučit ze spotřeby veřejných statků.
- Přístup zdaňování dle prospěchu. Ten se užívá při stanovení poplatku za služby veřejného sektoru, kde je lze určit. Většina veřejných výdajů však není a nemůže být založena na principu ekvivalence. Některé kolektivní statky nelze mezi

poplatníky ekvivalentně rozdělit. Mezi tyto statky patří obrana, policie, infrastruktura a jiné.

- Přístup na principu solidarity. Mezi veřejné výdaje, které jsou založeny principu solidarity, patří především zdravotní péče.
- Přístup zdaňování dle schopnosti daňové úhrady znamená, že každý poplatník přispívá na veřejné výdaje podle své schopnosti platit.

Princip efektivity

Daně ovlivňují tržní mechanismus a ovlivňují chování poplatníků. Pod vlivem uvalení daně dochází k ekonomické ztrátě účastníků trhu. Tato ztráta, která není kompenzovaná výnosem z daně, se nazývá nadměrné daňové břemeno. Nadměrné daňové břemeno představuje další náklad výrobců a spotřebitelů spojených s existencí daní, který – na rozdíl od samotné daně – není ziskem veřejných rozpočtů, ale je utopen uvnitř ekonomiky.

Princip efektivity řeší, aby výběr daně byl efektivní a výnos z výběru daní byl dostatečně velký vzhledem k nákladům na výběr daní.⁵

Další požadavky

Z dalších požadavků kladených na daně a daňový systém lze uvést požadavek legislativní jednoznačnosti a právní perfektnosti. Je důležité, aby daňové zákony byly jasné, přehledné a srozumitelné. A dále aby daňové zákony nebyly příliš často měněny.

Daňový systém by měl být konstruován takovým způsobem, aby pomáhal fiskální politice. Některé daně mohou působit jako vestavěný stabilizátor, který může zeslabovat cyklický charakter ekonomiky.

Daně by neměly způsobovat velké distorze v cenách a užitku z různých druhů činností. Distorze vede k substituci, tedy k nahrazení zdaněného zboží jiným nezdaněným zbožím. Zdanění by nemělo působit negativně na chování ekonomických subjektů, daně by neměly omezovat pracovní úsilí lidí.⁶

Daňová spravedlnost nespočívá jen v tom, na koho daň dopadne, ale i na způsobu výběru daní. Musí být spravedlivě vymezena pravidla mezi poplatníkem a finančním úřadem.

3. Zhodnocení současného daňového systému ČR z hlediska spravedlnosti jednotlivých daní

Primární funkcí daně je naplnit veřejný rozpočet. Daně jsou hlavním, ale ne jediným zdrojem příjmů našich veřejných rozpočtů. Do veřejných rozpočtů plynou také poplatky a místní poplatky, povinné příspěvky do státních fondů a zdroje veřejných rozpočtů jsou doplňovány také úvěrovými příjmy, například emisemi státních cenných papírů.

Pro výběr daní je důležité stanovit základ daně. To je veličina, ze které se daň vybírá. Daň se vypočítá pomocí sazby daně. Sazba daně můžeme být jednotná, stejná pro všechny druhy příslušné daně, nebo může být diferencovaná, to znamená, že se liší podle druhu předmětu daně. Příkladem diferencované daně je daň z přidané hodnoty, u které jsou sazby dvě a to základní a snížená. Dalším druhem je pevná sazba daně, která bývá vztažena k fyzikální jednotce základu daně, například sazba daně za 1 m² zastavěné plochy.

Daňová soustava České republiky zahrnuje následující daně: daň z příjmů fyzických osob, daň z příjmů právnických osob, daň z nemovitostí pozemků a staveb, daň dědická, daň darovací, daň z převodu nemovitostí, daň silniční, daň z přidané hodnoty, spotřební daně a také ekologické daně. Mezi spotřební daně patří daň z minerálních olejů, daň z lihu, daň z piva, daň z vína a meziproductů a daň z tabákových výrobků. Daně ekologické jsou: daň z elektřiny, ze zemního plynu a z pevných paliv. Celkem tedy daňová soustava České republiky zahrnuje 16 daní a clo. Mezi daně zahrnujeme i sociální pojištění, přestože v názvu není slovo daň. V následujících kapitolách bude popsán způsob stanovení a výběru některých daní naší daňové soustavy.

3.1. Daň z příjmů fyzických osob

Této dani podléhají veškeré zdanitelné příjmy jednotlivců. Poplatníci jsou všechny fyzické osoby. Předmět daně jsou veškeré příjmy fyzických osob s výjimkou

příjmů, které nejsou předmětem daně. Patří sem příjmy peněžní i nepeněžní v ocenění podle zákona o oceňování. Příjmem je tedy vše, čím dochází k zvýšení majetku poplatníka.

Příjmy vyňaté z předmětu daně z příjmu fyzických osob jsou příjmy z dědictví, příjmy získané darováním, přijaté úvěry a půjčky.

Další skupinu tvoří příjmy, které jsou předmětem daně, ale jsou od daně osvobozeny. Patří mezi ně například sociální příjmy – dávky z veřejných rozpočtů, studijní stipendia a příspěvky od nadací. Osvobozeny od daně jsou i starobní či invalidní důchody, avšak pouze do výše 36násobku minimální mzdy. Příjmy, které jsou předmětem daně a nejsou osvobozeny, jsou tedy zdanitelné příjmy.

Všechny příjmy fyzických osob můžeme rozdělit do pěti skupin, v každé skupině pak počítáme dílčí základ daně. Příjmy jsou rozděleny proto, aby mohly být stanoveny pravidla, jak k jednotlivým příjmům přiřadit výdaje, které jsou daňově uznatelné. Předmětem daně z příjmů fyzických osob jsou: příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků § 6, příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti § 7, příjmy z kapitálového majetku § 8, příjmy z pronájmu § 9, ostatní příjmy § 10.

Mezi příjmy, ze kterých počítáme dílčí základ daně, se nezahrnují příjmy, které tvoří samostatný základ daně. Ty se zdaňují s použitím zvláštní sazby daně, která je lineární ve výši 15 %. Tento základ daně se nesnižuje o výdaje a odpočty. Daň sráží a odvádí na svoji odpovědnost plátce, tedy ten, kdo příjem vyplácí.

Základem daně je částka, o kterou příjmy plynoucí poplatníkovi ve zdaňovacím období, za které se pro účely daně z příjmů fyzických osob považuje kalendářní rok, přesahují výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, pokud dále u jednotlivých příjmů podle § 6 až 10 není stanoveno jinak.

U poplatníka, kterému plynou ve zdaňovacím období souběžně dva nebo více druhů příjmů uvedených v § 6 až 10, je základem daně součet dílčích základů daně zjištěných podle jednotlivých druhů příjmů.⁷

Výpočet dílčích základů daně z příjmů fyzických osob:

§ 6 – příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky. Dílčí základ daně vypočítáme tak, že k příjmům přičteme pojistné na sociální zabezpečení a pojistné na veřejné zdravotní pojištění, které hradí zaměstnavatel. Součet příjmů a pojištění tvoří dílčí základ daně ze závislé činnosti.

§ 7 – příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti se sníží o výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Po této úpravě máme dílčí základ daně z příjmů podle § 7. Základ daně podle § 7 může být i záporný.

Příjmy z podnikání jsou: příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství, dále příjmy ze živnosti, příjmy z jiného podnikání (například činnost lékařů, auditorů, daňových poradců) a další. K těmto příjmům a příjmům z pronájmu lze uplatnit výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Výdaje, které lze uplatnit k příjmům z podnikání nejsou přímo všechny vymezené zákonem. Podmínka je, aby vynaložené výdaje souvisely s příjmy z podnikání. Naopak jsou v zákoně popsány výdaje, které nejsou daňově uznatelné. Patří mezi ně například výdaje na reprezentaci. Nově také výdaje na sociální a zdravotní pojištění podnikatele. Tím jsou podnikatelé znevýhodněni, protože platby pojištění jsou pro ně povinné, musí je hradit ze svých příjmů, ale nemohou si je uplatnit jako daňově uznatelné výdaje.

Pokud fyzická osoba nechce prokazovat výdaje na zajištění, dosažení a udržení příjmů, má možnost uplatnit výdaje paušálem, to je procentem z příjmů. Tento způsob sníží fyzickým osobám administrativní zátěž při vedení daňové evidence (sledování příjmů a výdajů, nikoliv výnosů a nákladů). Sazby paušálních výdajů od rok 2004 do roku 2011 jsou uvedeny v tabulce číslo 1:

Tabulka 1: Sazby daňových paušálů

Druh příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti	Rok							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
příjmy ze zemědělské výroby	50 %	80 %	80 %	80 %	80%	80%	80%	80%
příjmy z řemeslných živností	25 %	60 %	60 %	60 %	60%	80%	80%	80%
příjmy z ostatních živností	25 %	50 %	50 %	50 %	50%	60%	60%	60%
příjmy z jiného podnikání a z nezávislého povolání	25 %	40 %	40 %	40 %	40%	60%	40%	40%
příjmy z převodu a využití práv	20 %	30 %	30 %	30 %	30%	30%	30%	30%

Zdroj: vlastní zpracování

Paušální výdaje byly zavedeny, aby zjednodušily administrativní zátěž podnikatelů. V tabulce je vidět, že paušální výdaje byly poprvé zvýšeny v roce 2005 a podruhé byly zvýšeny v roce 2009. Otázkou je, zda nejsou neúměrně vysoké oproti výdajům, které by běžně fyzické osoby v těchto činnostech vykazovaly. Výdajové paušály jsou vysoké oproti výdajům, které by bylo možné prokázat ve skutečné výši. Pokud by měl podnikatel, fyzická osoba, výdaje vyšší, než jsou stanovené výdajové paušály, může je samozřejmě uplatnit ve skutečné výši. Pokud je osoba samostatně výdělečně činná plátcem daně z přidané hodnoty, musí pro tento účel sledovat příjmy a skutečné výdaje pro účely tohoto zákona. Je tedy nespravedlivé, že může uplatnit například řemeslník výdajový paušál ve výši 80 %, když prokazatelné výdaje dle evidence daně z přidané hodnoty jsou nižší. Výdajové paušály jsou v ČR legálním daňovým únikem – nejvyšší v OECD i v EU a nejsou omezeny žádnou hranicí!

§ 8 – příjmy z pronájmu se sníží o výdaje na dosažení zajištění a udržení příjmů a získáme dílčí základ daně z příjmů z pronájmu.

§ 9 příjmy z kapitálového majetku nijak neupravujeme, je to rovnou dílčí základ daně. Dílčí základ daně z tohoto druhu příjmu nemůže být tedy záporný.

§ 10 ostatní příjmy opět snížíme o výdaje na dosažení příjmu podle druhu daného příjmu a získáme dílčí základ daně podle § 10.

Příjmy z majetku můžeme rozčlenit na kapitálové a běžné. Běžné příjmy z majetku pak členíme na příjmy z finančního majetku a z pronájmu nemovitostí a movitých věcí. Příjmy z kapitálového majetku jsou příjmy z držby finančního majetku. Většina těchto příjmů ze zdrojů na území České republiky tvoří samostatné základy daně, které se zdaňují srážkou u zdroje. Patří sem například úroky z vkladů na běžných účtech, úroky ze směnek, úroky na spořicí účtech, podíly na zisku apod.

Základ daně z příjmů fyzických osob pro daňové účely je tedy součet všech uvedených dílčích základů daně. Ztráta z dílčích základů daně se kompenzuje ziskem z jiného základu daně s výjimkou dílčího základu daně ze závislé činnosti. Ten nemůže být záporný a nemůže být také snížen o ztrátu z jiného dílčího základu daně. Z dílčích základů daně se vypočte základ daně a ten se dále upravuje o položky odpočitatelné od základu daně a slevy na dani, jak ukazuje tabulka číslo 2.

Sazba daně je v současné době lineární ve výši 15 %.

Tabulka 2: Úprava základu daně

	Položka	Vymezení v zákoně o daních z příjmů
	základ daně	
	- uplatněná výše ztráty maximálně do výše součtu dílčích	
	= základ daně po odečtení ztráty	
odpočty ze základu daně	- úroky z úvěrů na bytové potřeby	§ 15 odst. 3 a 4
	- dary na veřejně prospěšné účely	§ 15 odst. 1
	- pojistné na penzijní připojištění	§ 15 odst. 5
	- pojistné na soukromé životní pojištění	§ 15 odst. 6
	- zaplacené členské příspěvky odborové organizaci	§ 15 odst. 7
	- úhrady na zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání	§ 15 odst. 8
	- úhrady na výzkum a vývoj	§ 34 odst. 4
	= základ daně po snížení, zaokrouhlený na stovky korun	
	x sazba daně	
	= částka daně před slevami	
základní slevy na dani	- na poplatníka	§ 35 odst. 1 písm. a)
	- na manželku (která nedosahuje vlastní příjmy do částky	§ 35 odst. 1 písm. b)
	- na invaliditu 1. a 2. stupně	§ 35 odst. 1 písm. c)
	- na invaliditu 3. stupně	§ 35 odst. 1 písm. d)
	- držitel průkazky ZTP/P	§ 35 odst. 1 písm. e)
	- pro studenta	§ 35 odst. 1 písm. f)
	daň po uplatnění základních slev na dani	
	daňové zvýhodnění na vyživované dítě; lze jej uplatnit	§ 35c
	daň po uplatnění slevy - pokud je sleva na vyživované dítě	

Zdroj: vlastní zpracování

V tabulce vidíme postup výpočtu daně u fyzických osob. Nezáleží na tom, zda je to daň z příjmů osob samostatně výdělečně činných podle § 7, ze závislé činnosti podle § 6 nebo jiného druhu příjmů. Ztrátu z činností podle § 7, § 8, nebo § 10 lze uplatnit jen mezi těmito druhy. Není možné uplatňovat ztrátu vzhledem k § 6, docházelo by tak velmi snadno ke krácení daňové povinnosti ze strany osob, které jsou zaměstnanci, a zároveň vykonávají samostatně výdělečnou činnost. U těchto osob není těžké dosáhnout ztráty z podnikání a pak by jim byla vrácena i daň, která již byla jednou vybraná formou zálohy ze závislé činnosti.

Sleva na vyživované dítě má jiný charakter než ostatní slevy na dani a proto se nazývá „zvýhodnění“. Pokud je daň po uplatnění základní slevy nižší než sleva na vyživované dítě (děti), tak o tuto slevu již nelze více daň ponížít a proto bude poplatníkovi vyplacena formou tak zvaného daňového bonusu.

Při konstrukci základů daně fyzických osob máme u všech druhů dílčích základů daně možnost snížit daňové příjmy o výdaje na dosažení, udržení a zajištění příjmů s výjimkou příjmů z kapitálového majetku a z příjmů ze závislé činnosti. Ovšem u příjmů ze závislé činnosti podle § 6 se základ daně navyšuje o částky, které nejsou příjmem poplatníka. Navyšuje se o sociální a zdravotní pojištění, které platí zaměstnanec za zaměstnance, tedy navýšení daňového základu o 34 %. V této souvislosti vznikl tedy nový pojem tak zvaná superhrubá mzda. Tuto mzdu zaměstnanec nemá na platovém výměru, nevydělá si ji, ale přesto z ní odvede daň. Takže oproti ostatním druhům dílčích základů daně, kdy jsou příjmy z činnosti snižovány o výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů, jsou naopak zaměstnancům jejich příjmy pro potřebu zdanění ještě navyšovány. Zaměstnanec tedy zdaňuje vyšší částku, než je jeho skutečný příjem. Tento postup je nový od roku 2008 a je i ojedinělý ve srovnání se státy celého světa. Nejen že je zdaňován neexistující příjem, ale část příjmu je zdaňována dvakrát, což je v rozporu se zásadami daňové spravedlnosti. Hrubá mzda je nejprve zdaněna 12,5 % pojistného, a pak celá, zvýšená o pojistné placené zaměstnavatelem, znovu zdaněna daní z příjmů. Oněch 12,5 % je tedy zdaněno dvakrát – byť různými daněmi. Už to je porušení principů spravedlnosti.

3.2. Daň z příjmů právnických osob

Univerzální důchodová daň, které podléhají všechny právnické osoby.

Poplatníky daně z příjmu právnických osob můžeme členit na podnikatelské a nepodnikatelské subjekty. Podnikatelským subjektem rozumíme subjekt, který byl založen za účelem podnikání. Jejich veškeré příjmy z činnosti a z nakládání s majetkem podléhají dani z příjmu právnických osob. Nepodnikatelské subjekty nebyly založeny nebo zřízeny za účelem dosažení zisku. Dani z příjmů podléhají v omezeném rozsahu vymezeném zákonem o daních z příjmů.

Základ daně právnických osob se stanovuje za kalendářní rok, ale zdaňovací období může být i hospodářský rok. Základ daně se odvozuje z výsledku hospodaření před zdaněním a podstatně se upravuje. Postup úprav výsledku hospodaření na základ daně je uveden v následující tabulce.

Tabulka 3: Úprava výsledku hospodaření na základ daně

Výsledek hospodaření před zdaněním
- příjmy vyňaté z předmětu daně
- příjmy osvobozené
- příjmy nezahrnované do základu daně
-+ úprava o nedaňové rezervy a opravné položky
-+ účetní náklady, které nejsou daňovými náklady
-+ vyloučení zaúčtovaných položek, které jsou uznatelné, jen jsou-li zaplacený
= základ daně

Mezi příjmy vyňaté z předmětu daně patří příjmy z majetku nabytého dědictvím a darováním. Osvobozené příjmy od daně z příjmu právnických osob jsou například členské příspěvky podle stanov přijaté zájmovými sdruženími právnických osob, příjmy Fondu dětí a mládeže. Osvobozené jsou ale také příjmy ze všech vsazených částek ze všech poplatníkem provozovaných loterií a jiných podobných her, u nichž bylo povolení k provozování vydáno podle § 4 odst. 2 zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách. Přesné vymezení těchto příjmů a podmínek osvobození je dáno zákonem o daních z příjmů.

Mezi příjmy, které se nezahrnují do základu daně, patří částky, které již byly u téhož poplatníka zdaněny podle zákona o daních z příjmů. Dále jsou to příjmy tvořící samostatné základy jako dividendy, podíly na zisku společnosti s ručením omezeným. Z těchto samostatných základů daně strhne osoba - plátce daně, která příjem vyplácí, daň před výplatou, proto jsou ze základu daně u poplatníků daně vyloučeny.

Základem daně je rozdíl, o který příjmy, s výjimkou příjmů, které nejsou předmětem daně, a příjmů osvobozených od daně, převyšují výdaje (náklady), a to při respektování jejich věcné a časové souvislosti v daném zdaňovacím období, upravený podle následujících odstavců.

Za náklady jsou považovány výdaje, které souvisí se zdanitelným příjmem a jsou nutné pro dosažení, zajištění nebo udržení zdanitelných příjmů. Náklady na reprezentaci jsou vždy neuznaný daňový náklad. Některé náklady jsou možné uznat jen v případě jejich zaplacení, například daň z nemovitosti a z převodu nemovitosti a také sociální pojistné zaměstnavatele za zaměstnance.

Od základu daně lze odečíst daňovou ztrátu za předcházející zdaňovací období, náklady na výzkum a vývoj a dary na veřejně prospěšné účely dle vymezení zákona o daních z příjmů. Z upraveného základu se vypočte daň pomocí ustanovené procentní sazby. Ta se v jednotlivých letech měnila a měla klesající tendenci. Pro rok 2011 byla stanovena sazba ve výši 19 %.

Vypočtenou daňovou povinnost lze ještě snížit o slevy na dani a to o slevy na zaměstnance se zdravotním postižením. Slevy pro poplatníky, kteří zaměstnávají

zdravotně postižené osoby, by měly podpořit zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Pokud bude upravený základ daně záporné číslo, jedná se o daňovou ztrátu a poplatník ji uvede do daňového přiznání. Lze ji pak uplatnit jako odpočet v pěti následujících zdaňovacích obdobích po období, za které byla vyměřena. Lze ji uplatnit celou nebo po libovolných částech. Možnost odpočtu daňové ztráty snižuje podnikatelské riziko.

Daň z příjmů právnických osob je v České republice lineární. V následující tabulce jsou uvedeny sazby daně v České republice a dalších evropských státech.

Tabulka 4: Mezní sazby daně z příjmů právnických (v procentech)

Země:	2011	2010	2009	2008	2007
Rakousko	25	25	25	25	25
Belgie	33	33	33	33	33
Česká republika	19	19	20	21	24
Dánsko	25	25	25	25	25
Estonsko	21	21	21	21	22
Finsko	26	26	26	26	26
Francie	34	34	34	34	34
Německo	15	15	15	15	25
Řecko	20	24	25	25	25
Maďarsko	19	19	20	20	20
Island	20	18	15	15	18
Irsko	13	13	13	13	13
Itálie	28	28	28	28	33
Nizozemí	25	26	26	26	26
Norsko	28	28	28	28	28
Polsko	19	19	19	19	19
Portugalsko	25	25	25	25	25
Slovenská republika	19	19	19	19	19

Země:	2011	2010	2009	2008	2007
Slovinsko	20	20	21	22	23
Španělsko	30	30	30	30	33
Švédsko	26	26	26	28	28
Švýcarsko	9	9	9	9	9
Velká Británie	26	28	28	28	30

Zdroj: OECD, vlastní úprava

V České republice byla ještě v roce 1993 sazba daně na úrovni 45 %. Od té doby poklesla až na současných 19 %. Tato sazba není mezi okolními státy ojedinělá, naopak z bývalých států východního bloku ji má i Maďarsko, Slovensko a Polsko. Mezi státy s vysokou sazbou patří Norsko, Itálie, Francie, Anglie a Belgie. Nižší daňovou sazbou než Česká republika má sousední Německo.

3.3. Pojistné na sociální pojištění

Obecné vymezení

Platby sociálního pojištění se považují za odvod daňového charakteru. Sociální pojištění je zařazeno i v daňové klasifikaci OECD. Sociální pojištění zvyšuje daňové zatížení osobních i firemních daní. Sociální pojištění je ucelený systém, kde příjmy jsou platby na sociální pojištění a výdaje jsou pak dávky sociálního pojištění.

Sociální pojištění zahrnuje:

- Veřejné zdravotní pojištění - pokrývá výdaje na zdravotní péči a má také samostatné výběrní místo. Veřejné zdravotní pojištění vybírají a také vyplácejí za úkony do systému veřejného zdravotnictví zdravotní pojišťovny. Neexistuje zde ekvivalence, tedy neplatí zde pravidlo, že čím víc platím, tím více dostanu. Za některé osoby platí pojistné stát, přesto mají nárok na plnění z veřejného zdravotního pojištění. Zdravotní pojištění funguje na principu solidárnosti, každý platí ze svých příjmů, plnění je podle potřeby.

- Nemocenského pojištění – platbou do veřejného rozpočtu je pojistné na nemocenské pojištění a vyplácí se z něj v případě potřeby nemocenské dávky, podpora při ošetřování člena rodiny a peněžítá pomoc v mateřství.
- Důchodového pojištění - platbou je pojistné na důchodové pojištění a poskytují se z něj starobní důchody, invalidní důchody a pozůstalostní důchody.
- Státní politika zaměstnanosti - platbou je příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti je vybírán z důvodu potřeby peněz na podporu v nezaměstnanosti a na podporu tvorby nových pracovních míst, není ale pro tyto potřeby vázán.

Poslední tři jmenované části sociálního pojištění jsou spravovány Českou správou sociálního zabezpečení, vybrané platby pojistného plynou do státního rozpočtu. Platby určené České správě sociálního zabezpečení můžeme souhrnně označit jako platby na sociální zabezpečení.

Pojistné na sociální pojištění hradí všichni poplatníci, kteří mají příjmy podle § 7 a § 6 zákona o daních z příjmů. Pojistné se tedy platí z příjmů z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti a z příjmů ze zaměstnání. Příjmy z ostatních dílčích základů daně nepodléhají odvodům na sociální pojištění.

Sociální pojištění zaměstnanců platí fyzické osoby (zaměstnanci) a zaměstnavatelé. Pro zaměstnance má platba sociálního pojištění formu daně, je jim sražena z hrubé mzdy zaměstnavatelem a odvedena podle druhu buď do státního rozpočtu, nebo na účet pojišťovny. Jako základnu pro výpočet sociálního pojištění neužíváme pojem základ daně, ale vyměřovací základ. Tento základ slouží pro výpočet platby sociálního pojištění, a také jako základ pro stanovení velikosti dávek z tohoto systému, jako starobního důchodu nebo nemocenských dávek.

Zdaňovací období je rozdílné pro osoby samostatně výdělečně činné a pro zaměstnance. U prvně jmenovaných je rozhodným obdobím rok, protože právě tehdy je u těchto osob možné zjistit vyměřovací základ. Aby byly příjmy do státního rozpočtu plynulé, platí osoby samostatně výdělečně činné zálohy na sociální pojištění.

U zaměstnanců, osob bez zdanitelných příjmů a kategorií pojištěnců, za které platí pojištění stát, je rozhodné období kalendářní měsíc. Sazby pro výpočet pojistného jsou uvedeny v tabulkách číslo 5 a 6. V tabulce číslo 5 vidíme sazby pojistného veřejného zdravotního pojištění. V tabulce číslo 6 jsou uvedeny platby důchodového a nemocenského pojištění a platby na státní politiku zaměstnanosti, kde je správcem výběru Česká správa sociálního zabezpečení.

Tabulka 5: Sazby zdravotního pojištění

Osoba pojistného	Sazba pojistného z vyměřovacího základu
Zaměstnanec	4,5 % (1/3 z 13,5%)
Zaměstnavatel	9 % (2/3 z 13,5%)
OSVČ	13,5 %
Kapitálový zaměstnanec	9 %
Osoba bez zdanitelných příjmů	13,5 %

Zdroj: vlastní zpracování

Maximální i minimální vyměřovací základ se odvíjí od průměrné mzdy v národním hospodářství. V roce 2011 činí průměrná měsíční mzda 24 740 Kč.

Maximální roční vyměřovací základ je částka ve výši 72násobku průměrné mzdy. U maximálního vyměřovacího základu nedochází k jeho snižování o poměrnou část za jednotlivé kalendářní měsíce. Maximální vyměřovací základ v roce 2011 je 1 781 280 Kč a maximální záloha na pojistné je stanovena na 20 040 Kč.

Minimální vyměřovací základ činí dvanáctinásobek 50 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství. Minimální roční vyměřovací základ pro osoby samostatně výdělečně činné v roce 2011 je 148 440 Kč, minimální měsíční vyměřovací základ 12 370 Kč. Minimální měsíční záloha na pojistné je rovna částce 1 670 Kč. Pro

zaměstnanec se minimální vyměřovací základ odvozuje od minimální mzdy, která je v současné době 8 000 Kč.

Tabulka 6: Sazby pojistného na sociální zabezpečení

Osoba pojistného	Sazba pojistného na nemocenské pojištění	Sazba pojistného na důchodové pojištění	Sazba pojistného na státní politiku zaměstnanosti
Zaměstnanec	6,5 %		
Zaměstnavatel (25%)	2,3 %	21,5 %	1,2 %
Zaměstnavatel za kapitálového zaměstnance	-	21,5 %	-
OSVČ (30,6 %)	1,4 %	28 %	1,2 %
Osoba bez zdanitelných příjmů	nemá povinnost platit		
Státní pojištěnec	nemá povinnost platit		

Zdroj: vlastní zpracování

Minimální vyměřovací základ pro platby sociálního zabezpečení se stanovuje jen pro osoby samostatně výdělečně činné. Je měsíční a odpovídá jedné čtvrtině průměrné mzdy. Pro rok 2011 byl minimální roční vyměřovací základ stanoven ve výši 74 220 Kč. Měsíční vyměřovací základ odpovídá jedné dvanáctině z uvedené částky, to je 6 185 Kč.

Stanovení vyměřovacích základů

U zaměstnanců je vyměřovacím základem příjem ze zaměstnání. Do vyměřovacího základu pro platbu sociálního zabezpečení a zdravotního pojištění nepatří příjmy z dohod o provedení práce a příjmy z dohod o pracovní činnosti u zaměstnání malého rozsahu. Do vyměřovacího základu se také nezahrnuje odstupné a náhrady škody. Zaměstnání malého rozsahu je takové, kdy příjem z něj nepřekročí za měsíc 2000 Kč. Odměny za výkon funkce člena kolektivního orgánu právnické osoby (tzv. tantiémy) a funkční požitky se nezahrnují do příjmů, ze kterých se platí platby na sociální zabezpečení. Zdravotní pojištění se ale z těchto odměn platí.

Minimální vyměřovací základ zaměstnance se používá jen u zdravotního pojištění. Jako vyměřovací základ je stanovena minimální mzda, která činí 8000 Kč pro rok 2011. (V této výši platí minimální mzda již od roku 2007.) Pokud má zaměstnanec v měsíci nižší mzdu než 8000 Kč, tak se mu pojistné na sociální zabezpečení vyměří ze skutečné mzdy, ale pojistné na zdravotní pojištění se mu vyměří a srazí z 8 000 Kč. Vyměřovací základ sociálního pojištění zaměstnavatele, které hradí za zaměstnance, je také hrubá mzda zaměstnance a tato platba je pro zaměstnavatele daňový náklad.

Vyměřovací základ pro osoby samostatně výdělečně činné je 50 % příjmu z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení. Osoba samostatně výdělečně činná je povinna odvést pojistné z dosaženého vyměřovacího základu. Je-li dosažený vyměřovací základ nižší než minimální vyměřovací základ, je osoba samostatně výdělečně činná povinna odvést pojištění v minimální předepsané výši.

Vyměřovací základ na nemocenské pojištění u osob samostatně výdělečně činných je stejný jako vyměřovací základ pro důchodové pojištění. Je to významná změna proti předchozím dvěma rokům, kdy platilo, že vyměřovací základ nemocenského pojištění si osoba samostatně výdělečně činná mohla stanovit sama v libovolné výši. Osoba samostatně výdělečně činná mohla dokonce zaplatit maximální roční částku nemocenského pojištění v jediném měsíci za podmínky, že v ostatních měsících byly zaplacen alespoň minimální částky pojistného a pokud byla

v následujícím měsíci osoba samostatně výdělečně činná nemocná, čerpala podporu v nemoci v maximální výši.

Nemocenské pojištění není pro osoby samostatně výdělečně činné povinné a také si jej často neplatí. Je to z důvodu, že nárok na nemocenské má OSVČ, která byla uznána dočasně práce neschopnou, pokud trvá pracovní neschopnost déle než 21 kalendářních dní.

Poslední jmenovanou skupinou z hlediska zdravotního pojištění jsou osoby bez zdanitelných příjmů. Pro tyto osoby platí stejný minimální vyměřovací základ jako u zaměstnanců a to je minimální mzda. V roce 2011 je to tedy $8000 \text{ Kč} \times 0,135 = 1080 \text{ Kč}$.

Pro sociální pojištění, jak již bylo uvedeno, rozlišujeme kategorie osob: zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné, státní pojištěnci a osoby bez zdanitelných příjmů. Jedna osoba může samozřejmě patřit v jednom roce, dokonce i v jednom měsíci, do více kategorií.

Pokud je osoba státní pojištěnec a zaměstnanec zároveň, neplatí pro ni minimální vyměřovací základ zdravotního pojištění ze zaměstnání. U pojistného na sociální zabezpečení zaměstnanců není stanoven minimální vyměřovací základ, proto zde u tohoto souběhu není rozdíl.

Sociální zabezpečení (důchodové pojištění a státní politika zaměstnanosti) osob samostatně výdělečně činných může být považováno za vedlejší při souběhu se zaměstnáním a u kategorií v sociálně uznatelných situacích. Mezi ně patří osoby, které pobírají invalidní důchod a starobní důchod, osoba pobírající rodičovský příspěvek a osoba považovaná za nezaopatřené dítě. Výkon vedlejší výdělečné činnosti se posuzuje za kalendářní měsíce. Pokud je tedy rozdíl mezi příjmy a výdaji z vedlejší samostatně výdělečné činnosti do výše 2,4násobku průměrné mzdy, neplatí osoba samostatně výdělečně činná platbu na sociální zabezpečení.

Z pohledu zdravotního pojištění může mít zaměstnanec také více zaměstnavatelů za rozhodné období, kterým je měsíc. Minimální vyměřovací základ stačí dodržet jen

u jednoho zaměstnavatele. Z obou nebo více pracovních poměrů bude zapláceno zdravotní pojištění, u jednoho zaměstnání musí být odvedeno zdravotní pojištění alespoň z minimálního vyměřovacího základu, u druhého bude zdravotní pojištění zapláceno z vyměřovacího základu, to je z hrubé mzdy.

Další souběh vyměřovacích základů na zdravotním pojištění může nastat, pokud je osoba zaměstnanec a zároveň osoba samostatně výdělečně činná. Rozhodným obdobím u osob samostatně výdělečně činných je rok. Pro minimální vyměřovací základ je u zaměstnanců rozhodné období měsíc. Při souběhu se bude za rozhodné období považovat kalendářní měsíc. Osoba s tímto souběhem se rozhodne, zda jí bude vyměřeno zdravotní pojištění z minimálního základu v zaměstnání nebo zda považuje za hlavní činnost podnikání.

3.4. Daň z přidané hodnoty ⁸

Podstatou daně z přidané hodnoty je zdanění přidané hodnoty. Daň je vybírána na každém stupni zpracování a ne z celého obratu. Je to zdanění hodnoty zboží nebo služby, kterou si plátce daně přidává k hodnotě nakoupeného zboží nebo služby. Mechanismus daně z přidané hodnoty odstraňuje duplicitu daně.

Základní pojmy, které se vztahují k této dani, jsou daň na výstupu a odpočet daně. Nárok na odpočet daně vzniká z nákupů, to je z přijatých daňových dokladů za služby, zboží atd. Daň na výstupu vzniká při dodání zboží nebo poskytnutí služby. Daňová povinnost (to co subjekt zaplatí) nebo nadměrný odpočet (vratka daně) vzhledem k finančnímu úřadu je rozdíl mezi těmito dvěma daněmi.

Předmětem daně je dodání zboží, převod nemovitosti, poskytnutí služby za úplatu osobou povinnou k dani v rámci uskutečňování ekonomické činnosti, s místem plnění v tuzemsku, pořízení zboží z jiného členského státu Evropské unie, dovoz zboží s místem plnění v tuzemsku. Plnění, která jsou předmětem daně, jsou zdanitelnými plněními, pokud nejsou osvobozena od daně.

Jako základ pro výpočet daně z přidané hodnoty je vše, co jako úplatu obdržel nebo má obdržet plátce za uskutečněné zdanitelné plnění od osoby, pro kterou je zdanitelné plnění uskutečněno. Pro stanovní základu daně musíme připočíst k ceně bez daně spotřební daň, clo a daň z energií, dotace k ceně a další vedlejší související výdaje. Základ daně je tedy cena bez daně z přidané hodnoty.

Daň z přidané hodnoty je stanovena procentní sazbou, kterou se vynásobí základ daně. Sazby daně z přidané hodnoty jsou dvě a jsou dány zákonem a jeho aktuálními novelizacemi. V průběhu zavedení této daně byly sazby měněny. Rozlišujeme sazbu základní a sníženou. Základní sazba daně je v současné době 20 %. Snížená sazba, platná v roce 2011 byla 10 %, v roce 2012 je 14 %. Výhledově se plánuje sjednocení obou sazeb do jedné a to ve výši 17,5 %. Některé návrhy uvažují i s jednotnou sazbou daně ve výši 19 %.

V příloze zákona o dani z přidané hodnoty jsou vyjmenované služby a zboží, které podléhají snížené sazbě. Vše ostatní se zdaňuje základní sazbou. Ve snížené sazbě je zařazeno zboží základních životních potřeb, jako jsou potraviny, léky, zdravotnický materiál, ale také knihy, noviny a časopisy. Mezi služby podléhající snížené sazbě patří sociální a zdravotní služby, vstupné na kulturní a sportovní akce, služby posiloven sportovních zařízení, dále hromadná přeprava osob, úprava a rozvod vody, činnosti spojené s komunálním odpadem a ubytovací služby. Ve snížené sazbě jsou i rekonstrukce a opravy staveb pro bydlení. Za stavby pro bydlení se považují rodinné domy (podlahová plocha maximálně do 350 m²), byty (podlahová plocha do 120 m²) a bytové domy.

Dani na výstupu podléhají pouze takové činnosti, které jsou popsány v zákoně o dani z přidané hodnoty jako zdanitelné plnění. Naopak osvobozená plnění jsou předmětem daně z přidané hodnoty, ale plátce není povinen z nich odvádět daň, tj. uplatnit daň na výstupu. Osvobozená plnění se dále člení na osvobozená plnění bez nároku na odpočet daně, mezi které patří školské služby, zdravotnictví, některé poštovní služby, pojišťovací činnost a podobně. Naproti tomu osvobozená plnění s nárokem na odpočet daně jsou ta, která jsou poskytována do jiných zemí nebo do Evropské unie

plátcí DPH. Je to z důvodu, že DPH je spotřební daní a ta má být vybírána v místě spotřeby.

Daň z přidané hodnoty je vybírána také při dovozu ze zemí mimo Evropskou unii. Zde bude plátce platit daň na výstupu a také clo, které se ovšem zahrne do základu daně. Zároveň bude mít možnost si daň na vstupu v daňovém přiznání odečíst, pokud se bude jednat o plnění pro ekonomickou činnost. U plnění ze zemí Evropské unie je stejný postup s výjimkou cla.

Z hlediska daně z přidané hodnoty rozlišujeme osoby nepovinné k dani a osoby povinné k dani. Osoby nepovinné k dani platit DPH nebudou a nevznikne jim tedy ani nárok na odpočet daně. Osoby povinné k dani jsou ty, které vykonávají ekonomickou činnost a které za stanovených podmínek budou plátcí daně z přidané hodnoty.

Tato povinnost vzniká v případě, že se registrují jako plátcí DPH v České republice buď dobrovolně (za podmínky, že uskutečňují plnění, která se zahrnují do obratu), nebo ze zákona při překročení obratu za 12 po sobě následujících měsíců. Obrat stanovený zákonem o DPH je v současné době stanoven ve výši jednoho milionu korun.

Daňová povinnost je rozdílná mezi daní na vstupu (nárok na odpočet daně) a na výstupu (zdanitelná plnění). Zdaňovací období může být měsíční nebo čtvrtletní. Povinnost být měsíčním plátcem vzniká při obratu nad 10 milionů Kč za kalendářní rok. Dnem zdanitelného plnění u dodání zboží je den dodání podle kupní smlouvy v rámci ekonomické činnosti, při prodeji zboží je to den převzetí. U služby je dnem zdanitelného plnění den poskytnutí služby nebo den vystavení dokladu, podle toho, který je dřív.

Výčet pravidel a povinností, které souvisejí s výběrem daně z přidané hodnoty, není kompletní. Zákon o dani z přidané hodnoty řeší podrobně dovoz a vývoz zboží a služeb, a v této souvislosti i místo plnění. Z hlediska daňové spravedlnosti však není nutné více tato pravidla rozepisovat. Zákon o dani z přidané hodnoty je jeden z nejsložitějších zákonů, které se týkají výběru daně.

3.5. Majetkové daně

Výběr majetkových daní je jednoduchý a majetková základna, která slouží jako předmět daně, je poměrně stabilní, proto i výnos z této daně je stabilní. Povinnost platit tyto daně vzniká na základě vlastnického či užívatelského vztahu k majetku nebo při změně vlastníka.

Daň z nemovitostí⁹

Daň z nemovitostí členíme na daň z pozemků a daň ze staveb. Daň z nemovitostí je příjmem obce, v jejímž katastru se nemovitost nachází. Poplatníkem daně z pozemků a staveb, až na výjimky, je vlastník pozemku, stavby, bytu nebo nebytového prostoru. Poplatníkem může být fyzická i právnická osoba bez ohledu na bydliště nebo sídlo. Případ, kdy platí daň z nemovitosti nájemce je u daně z pozemků, které jsou dosud evidované v katastru nemovitostí zjednodušeným způsobem. Poplatníkem daně může být také právnická osoba, která má právo trvalého užívání nebo výpůjčku a organizační složka státu nebo státní organizace u nemovitostí ve vlastnictví státu. Poplatníkem daně z pozemků, jejichž uživatel není znám, může být také uživatel.

Předmětem daně z nemovitostí jsou pozemky a stavby na území České republiky. Pro daň z pozemků je důležitá kategorizace pozemků. Rozlišujeme zemědělskou půdu a nezemědělskou půdu. Zemědělská půda se dělí na ornou půdu, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady (jedna kategorie) a trvalé lesní porosty (druhá kategorie). Nezemědělskou půdu dělíme na zastavěnou plochu, nádvoří a na ostatní plochy.

Předmětem daně ze staveb jsou stavby, byty a samostatné nebytové prostory evidované v katastru nemovitostí. Nejdůležitější mezi stavbami jsou budovy. Budova je pozemní stavba vymezená obvodovými stěnami a střechou. Pro předmět daně ze staveb je důležité členění staveb na stavby obytné (k trvalému bydlení nebo k rekreaci) a stavby pro podnikání a ostatní stavby (pro zemědělskou výrobu, lesní a vodní hospodářství nebo pro ostatní podnikání.)

Z předmětu daně z pozemků jsou vyňaty pozemky pod půdorysem stavby, pozemky určené pro ochranu státu, vodní plochy (s výjimkou rybníků pro chov ryb)

a pozemky s ochrannými lesy. Z předmětu daně ze staveb jsou vyňaty přehrady, vodovodní řády a vodárenské objekty, rozvody energií a veřejné dopravní cesty.

Předmět daně z nemovitostí a z pozemků může být také osvobozen. Důvodem osvobození může být veřejně prospěšné využití, omezená možnost využití, ochrana životního prostředí a vlastnictví určitého typu subjektu. Sazby daně u jednotlivých základů daně z nemovitostí a pozemků jsou různé.

Převodové daně ¹⁰

První z převodových daní je daň dědická. Poplatníkem daně dědické je dědic, který nabytí majetek na základě řízení o dědictví. Poplatníci daně se dělí do tří skupin podle příbuzenského vztahu k dárci. Do první skupiny patří příbuzní v přímé řadě jako manžel, manželka, děti, rodiče, vnoučata. Do druhé skupiny patří sourozenci, synovci, neteře, strýcové a tety. Ve třetí skupině jsou dědicové bez bližšího příbuzenského vztahu k zůstaviteli. Předmětem daně mohou být nemovitosti nebo majetek movitý.

Dani podléhá také darování. Darováním majetku se rozumí bezúplatný převod vlastnictví. Poplatníkem daně je obdarovaný-nabyvatel, tedy ten, kdo majetek bezúplatně získal. Předmětem daně je bezúplatné nabytí majetku. Lze darovat majetek nemovitý i movitý nebo jiný majetkový prospěch. Osvobození od daně darovací je stejné jako u daně dědické. Osvobození od darovací daně je také u předmětů do hodnoty 3000 Kč. Osvobození se vztahuje také na dary fyzickým osobám na charitativní účely. Základem daně je cena bezúplatně nabytého majetku.

Poslední z převodových daní je daň z převodu nemovitosti. Poplatníkem daně z převodu nemovitosti při úplatném převodu nemovitosti je vlastník nemovitosti. Nabyvatel je ručitelem. Směna nemovitostí je považována za jeden převod. Základem daně je rozdíl mezi vyšší a nižší hodnotou nemovitosti. Poplatníky daně z převodu nemovitostí jsou oba účastníci. Předmět daně z převodu nemovitosti je úplatný převod nebo přechod vlastnictví nemovitosti. Základem daně je buď cena nemovitosti zjištěná podle zvláštního právního předpisu platná v den nabytí nebo cena sjednaná a to ta cena, která je vyšší.

4. Zhodnocení spravedlnosti daňového systému

4.1. Daňový mix

Daňový mix vyjadřuje strukturu daňového systému. Je to podíl daní zastoupených ve státě a lze z něj určit, které daně stát upřednostňuje. Podíl daní a jejich zastoupení v daňovém mixu je možné určit porovnáním daňového výnosu každé daně na celkových daňových výnosech.¹¹

Daňový systém v ČR je tvořen daněmi z příjmů, ze spotřeby, sociálním pojistným a majetkovými daněmi. Každá daň má různé dopady z hlediska požadavků kladených na daňový systém. V posledních letech se zvyšuje podíl spotřebních daní oproti daním z příjmů. Spotřební daně jsou zahrnuty v ceně zboží a služeb, poplatník je zaplatí při jejich koupi. Je zde snazší výběr a nejsou tak nepopulární jako daně z příjmu. Všeobecně se usuzuje, že spotřební daně mají menší dopad na ekonomickou aktivitu, protože přímé zdanění může odrazovat poplatníky od práce a vyšší zdanění práce může zvyšovat nezaměstnanost.

Posun daňového zatížení ve prospěch nepřímých daní však oslabí solidaristický přístup státu k obyvatelům, protože s růstem velikosti jejich příjmů klesá míra jejich zdanění. Čím vyšší bude důchod jednotlivce, tím menší podíl daně z přidané hodnoty bude zaplacen z jeho důchodu. S rostoucím příjmem osob bude klesat jejich spotřeba a tím daň zaplacená na nákupech a jejich úspory porostou.

Naopak výhodou nepřímých daní jsou obtížnější daňové úniky. V období inflace mají nepřímé daně vyšší výnosovou pružnost.

Určit přesný podíl přímých či nepřímých daní není tedy zcela možné. Přesun k nepřímým daním by měl být kompenzován snížením ostatních daní, což by mohlo povzbudit národní hospodářství. Díky snížení nákladů na pracovní sílu by se měla udržet konkurenceschopnost ekonomiky. Růst nepřímých daní bude ale zároveň zvyšovat cenovou hladinu, a tím se sníží reálná hodnota čistých příjmů. Pokud reálná hodnota čistých příjmů klesne o hodnotu, která už nebude kompenzovaná snížením

přímých daní, zhorší se životní úroveň obyvatel. A také klesá-li reálná hodnota příjmů a naopak rostou ceny díky vyšším spotřebním daním, nutně klesne poptávka, tedy tržby (a tedy i výnos spotřebních daní a v návaznosti na to i výroba a zaměstnanost).

Následující tabulka znázorňuje strukturu daní v EU. Daně jsou uvedeny v procentech v poměru k HDP.

Tabulka 7: Podíl daní a HDP v EU v roce 2010

Daně v procentech z HDP	Země EU (EU-27)	Česká republika	Německo	Slovensko	Polsko	Rakousko
Daně z výroby a dovozu	13,20	11,50	11,40	10,10	13,80	14,70
z toho daň z přidané hodnoty	11,20	11,10	10,70	9,70	12,30	11,50
z toho ostatní spotřební daně	2,00	0,40	0,60	0,70	1,60	3,20
Běžné daně z důchodu a jmění	12,40	7,00	11,00	5,40	6,90	12,70
z toho daně z důchodů	11,50	7,00	10,70	5,00	6,50	12,00
z toho ostatní běžné daně	0,90	0,10	0,30	0,30	0,50	0,70
Daně z kapitálu	0,20	0,00	0,20	0,00	0,00	0,00
Sociální pojištění	12,90	15,30	15,80	12,30	11,10	14,80

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Podíl daně z přidané hodnoty k HDP je v České republice srovnatelný s podílem všech zemí Evropské unie. Je ale vyšší než v Německu a na Slovensku. Podíl daní z důchodů k HDP je nižší, než průměr Evropské unie a je i nižší než v Rakousku a Německu. Při celkovém porovnání přímých daní a daní nepřímých v Evropské unii, mají stále větší zastoupení daně přímé.

4.2. Daňová kvóta

Daňová kvóta je suma všech daňových příjmů v poměru k HDP. Je to ukazatel, který vyjadřuje celkovou úroveň daňové zátěže v dané zemi. Poplatníci se snaží

snižovat daňové břemeno a to vyvolává mezi státy daňovou konkurenci. Státy se snaží přilákat do země daňové základy (důchody, obraty firem, úroky a dividendy) tím, že pro ně vytvoří výhodnější daňový režim. Daňová konkurence je škodlivá, nemůže zajistit efektivní alokaci daňových zdrojů mezi státy. Daňová konkurence není u všech daní a je u různých daní různě silná. Největší daňová konkurence je u daní s mobilními daňovými základnami. V následující tabulce je přehled daňových kvót vybraných zemí.

Tabulka 8: Celkový daňový výnosy v poměru k HDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rakousko	45,1	46,8	45,3	45,2	44,6	43,6	43	43,2	44,2	44,3	43,7
Česká republika	33,9	33,8	34,6	35,5	35,9	35,7	35,4	35,9	34,5	33,6	33,8
Francie	46	45,6	45,1	44,9	45,1	45,6	45,9	45,2	45	44	44,5
Německo	42,8	40,9	40,4	40,6	39,7	39,7	40	40	40,2	40,7	39,5
Maďarsko	39,9	38,8	38,1	38,1	37,8	37,5	37,4	40,5	40,4	40,2	37,8
Itálie	41,8	41,5	40,8	41,3	40,7	40,3	42	43	43	43,1	42,6
Polsko	32,6	32,2	32,7	32,2	31,5	32,8	33,8	34,8	34,3	31,8	31,8
Slovenská republika	34,1	33,2	33,1	33	31,7	31,5	29,4	29,5	29,4	29	28,3
Velká Británie	38,1	38	36,5	36,2	36,7	37,6	38,3	37,9	39,5	36,6	37,4

Zdroj: Eurostat, vlastní úprava

Daňová kvóta České republiky je v roce 2010 33,8%. Ve srovnání se sousedními státy je nižší než v Rakousku a Německu a je vyšší než v Polsku a ve Slovenské republice. Ze států uvedených v tabulce má nejvyšší daňovou kvótu Francie a to 44,5 %. Z hlediska daňové konkurence je v porovnání s Českou republikou významné Německo, které má silnou a dobře fungující ekonomiku a daňovou kvótu 39,5 %.

Na druhou stranu daňovou konkurenci více ovlivňuje struktura daní, jejich konstrukce a výběr než celkové zdanění ekonomického růstu. I státy s vysokou daňovou kvótou mohou být velmi konkurenceschopné, mají-li vysoké spotřební daně a nízká korporátní daň a také nízké zdanění kapitálových příjmů.

4.3. Stanovení průměrné daňové sazby

Jak již bylo uvedeno, průměrná daňová sazba se vypočítá jako podíl všech daní placených zaměstnancem a jeho hrubé mzdy. Vypočítává se tedy nejen z daně z příjmů, ale i z odvodů na zdravotní pojištění a na sociální zabezpečení.

V České republice je v současné době stanovena lineární daň z příjmů ve výši 15 %, která se zaměstnancům vyměřuje ze superhrubé mzdy. To je mzda zvýšená o odvody sociálního pojištění placené zaměstnavatelem. Další srážky ze mzdy zaměstnance jsou také lineární a to 4,5 % na zdravotní pojištění a 6,5 % na sociální zabezpečení.

Na průměrnou daňovou sazbu mají vliv nejen sazby daní, ale i nezdanitelná položka na poplatníka, o kterou si může poplatník snížit svou daň a další nezdanitelné položky uvedené v zákoně. Výši průměrné daňové sazby ovlivňuje také maximální vyměřovací základ na sociální pojištění, protože sociální pojištění nebude placeno z té části hrubé mzdy, která za rok přesáhne maximální vyměřovací základ. Ten je pro rok 2011 stanoven ve výši 1 781 280 Kč. Druhý způsob ovlivnění průměrné daňové sazby je u vyměřovacího základu daně. Daň bude placena z hrubé mzdy zvýšené o odvody zaměstnavatele, ale tyto odvody budou také vypočítány z maximálního vyměřovacího základu a ne ze skutečného. Průměrná daňová sazba tedy už nebude lineární, jak si ukážeme na příkladu.

V následujících modelových příkladech je vypočítaná průměrná daňová sazba v případě, že je uplatněna pouze nezdanitelná položka na poplatníka. Není uvažováno s nezdanitelnou částkou na děti a ani s dalšími odpočty.

Příklad 1 – Stanovení průměrné daňové sazby u zaměstnance, jehož hrubá mzda je do výše maximálního vyměřovacího základu sociálního pojištění:

(Položka v Kč)	Sazba	a)	b)	c)	d)
Roční hrubá mzda		300 000	600 000	1 000 000	1 781 280
Zdravotní pojištění	4,50%	13 500	27 000	45 000	80 158
Sociální zabezpečení	6,50%	19 500	39 000	65 000	115 783
Superhrubá mzda (zaokrouhlena na sto korun dolů)	134,00%	402 000	804 000	1 340 000	2 387 000
Daň	15,00%	60 300	120 600	201 000	358 050
Nezdanitelná položka na poplatníka		23 640	23 640	23 640	23 640
Daň po uplatnění slevy		36 660	96 960	177 360	334 410
Celkem platby daně a pojištění		69 660	162 960	287 360	530 351
Průměrná daňová sazba		23,22%	27,16%	28,74%	29,77%

Z uvedeného příkladu je patrné, že průměrná daňová sazba roste. Je to proto, že nezdanitelná položka zůstává konstantní. Od roční hrubé mzdy ve výši 600 000 Kč průměrná daňová sazba roste jen mírně. Když se příjmy zvýší o 400 000 Kč, průměrná daňová sazba se zvýší o procento, pokud příjmy vrostou o dalších 700 000 Kč, průměrná daňová sazba bude pouze o další procento vyšší.

Příklad 2 – Stanovení průměrné daňové sazby u zaměstnance, jehož hrubá mzda je větší než maximální vyměřovací základ sociálního pojištění:

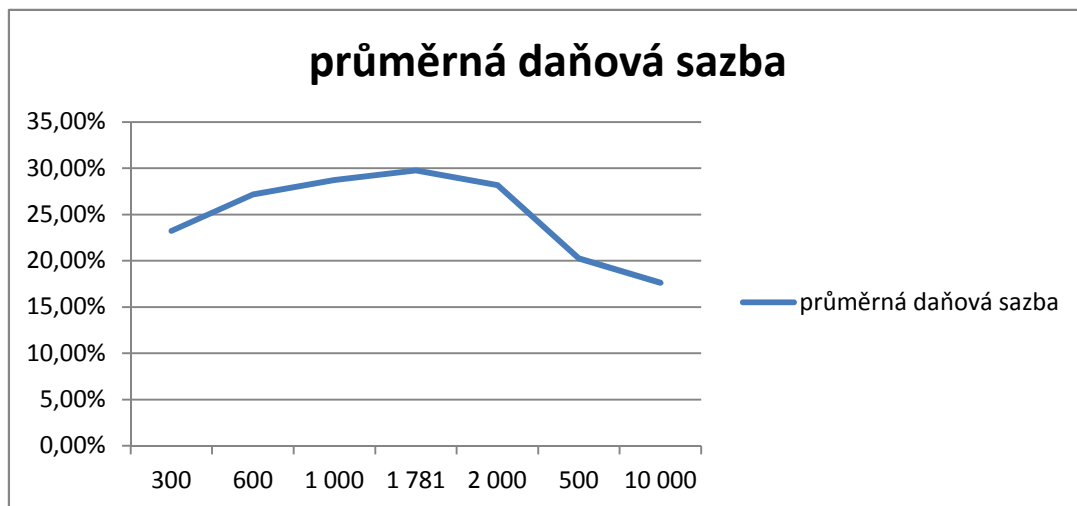
(Položka v Kč)	Sazba	e)	f)	g)
Roční hrubá mzda		2 000 000	5 000 000	10 000 000
Zdravotní pojištění	4,50%	80 158	80 158	80 158
Sociální zabezpečení	6,50%	115 783	115 783	115 783
Superhrubá mzda (zaokrouhleno na sto korunů dolů)	134,00%	2 605 600	5 605 600	10 605 600
Daň	15,00%	390 840	840 840	1 590 840
Nezdanitelná položka na poplatníka		23 641	23 640	23 640
Daň po uplatnění slevy		367 199	817 200	1 567 200
Celkem platby daně a pojištění		563 140	1 013 141	1 763 141
Průměrná daňová sazba		28,16%	20,26%	17,63%

V druhém příkladu je hrubá mzda vyšší než maximální vyměřovací základ na sociální pojištění, proto bylo sociální pojištění zaměstnanců vyměřeno z částky 1 781 280 Kč, ne tedy ze skutečné hrubé mzdy. Daň je vyměřena ze superhrubé mzdy, která ale v takovém případě není 1,34 krát hrubá mzda, ale je to součet hrubé mzdy a 34 % maximálního vyměřovacího základu. Stejný postup byl uplatněn ve všech třech případech. Průměrná daňová sazba klesá, čím je roční mzda vyšší. V posledním sloupci je průměrná daňová sazba pouze 17,63 %. Znamená to, že čím vyšší má osoba mzdu, tím menší podíl z této mzdy zaplatí. Není tedy uplatněn princip platební schopnosti, který znamená, že každý ze svých příjmů platí stejný podíl. Přesto, že daňová sazba i sazba sociálního zabezpečení i zdravotního pojištění zůstávají stejné, ukazatel průměrné daňové sazby klesá. Zdravotní pojištění by mělo mít princip solidaritnosti, ale díky maximálnímu vyměřovacímu základu se tento princip ztrácí.

Z uvedených příkladů vyplývá, že superhrubá mzda při zastropování pojistného přináší velké zvýhodnění nejvyšších příjmových skupin, které ze svých příjmů platí podstatně menší podíl na daních než příjemci průměrných či mírně nadprůměrných mezd.

Vývoj průměrné daňové sazby při různých úrovních hrubé mzdy z příkladů 1 a 2 je vidět v grafu 1.

Graf 1: Vývoj průměrné daňové sazby v závislosti na příjmech

Zdroj: vlastní úprava

Příklad 3 – Stanovení průměrné daňové sazby osoby samostatně výdělečně činné:

(Položka v Kč)	Sazba	a)	b)	c)
Příjmy po odpočtu výdajů (základ daně)		120 000	200 000,00	300 000,00
Minimální vyměřovací základ zdravotního pojištění (148 440 Kč)	13,50%	20 039	20 039	20 250,00
Minimální vyměřovací základ sociálního zabezpečení (74 220 Kč)	29,20%	21 672	29 200	43 800,00
Minimální vyměřovací základ nemocenského pojištění (74220 Kč)	1,40%	1 039	1 400	2 100,00
Daň	15,00%	18 000	30 000	45 000
Nezdanitelná položka		23 640	23 640	23 640
Daň po uplatnění slevy		0	6 360	21 360
Celkem platby daně a pojištění		42 751	56 999	87 510
Průměrná daňová sazba		35,63%	28,50%	29,17%

Ve třetím příkladu je uveden základ daně – zisk z podnikání podle § 7 zákona o daních z příjmů. Základem daně jsou tedy příjmy po odpočtu výdajů. Mezi výdaje podnikatele, o které může snížit příjmy, se nezapočítávají platby sociálního pojištění. Vyměřovací základ pro sociální pojištění je polovina ze základu daně (ze zisku).

Ve sloupci a) je vyměřovací základ sociálního zabezpečení i zdravotního pojištění nižší než minimální vyměřovací základ pro obě tyto platby. Pojištění je vyměřeno z minimálního vyměřovacího základu (viz příklad 3), který je vyšší než skutečný. Díky tomu je vysoká průměrná daňová sazba, přestože daň ze zisku 120 000 Kč nebude vyměřena žádná. Ve sloupci b) je již sociální zabezpečení placeno ze skutečnosti, ale minimální vyměřovací základ na zdravotní pojištění je stále vyšší než skutečný, proto je zdravotní pojištění opět vyměřeno z minimálního vyměřovacího základu. V posledním sloupci c) je již vyměřovací základ pro sociální i zdravotní pojištění vyšší než

minimální a platby pojistného jsou tedy vypočítány ze skutečného základu daně. Je zde zaplacená i daň.

Příklad 4 – Stanovení průměrné daňové sazby osoby samostatně výdělečně činné u příjmů vyšších než maximální vyměřovací základ:

(Položka v Kč)	Sazba	2 000 000	e)	f)
Příjmy po odpočtu výdajů (základ daně)			5 000 000	10 000 000
Minimální vyměřovací základ zdravotního pojištění (148 440 Kč)	13,50%	135 000	240 473	240 473
Minimální vyměřovací základ sociálního zabezpečení (74 220 Kč)	29,20%	292 000	520 134	520 134
Minimální vyměřovací základ nemocenského pojištění (74220 Kč)	1,40%	7 000	24 938	24 938
Daň	15,00%	300 000	750 000	1 500 000
Nezdanitelná položka		23 640	23 640	23 640
Daň po uplatnění slevy		276 360	726 360	1 476 360
Celkem platby daně a pojištění		710 360	1 511 904	2 261 904
Průměrná daňová sazba		35,52%	30,24%	22,62%

Ve sloupci d) jsou platby sociálního a zdravotního pojištění vyměřeny ze skutečného vyměřovacího základu a průměrná daňová sazba roste. V sloupci e) a f) je již základ daně vyšší než maximální vyměřovací základ na sociální pojištění, proto jsou tyto platby vyměřeny pouze z částky 1 781 280 Kč a ne ze skutečnosti. Tím začne klesat ukazatel průměrné daňové sazby a stejně jako u závislé činnosti bude z vyšších příjmů placený menší podíl daní než z příjmů nižších.

V příkladu číslo 3 a 4 je jsou v tabulce uvedeny všechny tři složky sociálního zabezpečení, ale podnikatelé si většinou nemocenské pojištění neplatí. Není pro ně povinné a nárok na nemocenské je, až když trvá dočasná pracovní neschopnost 21 dní.

Příklad 5 – Porovnání plateb do veřejných rozpočtů a příjmů zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné:

(Položka v Kč)	Příjmy ze závislé činnosti (zaměstnanec)			Rozdíl mezi příjmy a výdaji z podnikání OSVČ		
	Sazba	a)	b)	Sazba	c)	d)
	mzda	300 000	600 000	zisk	300 000	600 000
Zdravotní pojištění	4,50%	13 500	27 000	13,50%	20 250	40 500
Sociální zabezpečení	6,50%	19 500	39 000	30,60%	45 900	91 800
Zdravotní a sociální pojištění placené zaměstnavatelem	34,00%	102 000	204 000			
Celkem sociální pojištění		135 000	270 000		66 150	132 300
Daň	15,00%	60 300	120 600	15,00%	45 000	90 000
Nezdanitelná položka na poplatníka		23 640	23 640		23 640	23 640
Daň po uplatnění slevy		36 660	96 960		21 360	66 360
Celkem platby daně a pojištění		171 660	366 960		87 510	198 660
Podíl plateb do veřejných rozpočtů a příjmů		57,22%	61,16%		29,17%	33,11%

Pokud porovnáme odvody pojištění a daně zaměstnance a OSVČ, tak výrazně vyšší odvody plynou do veřejných rozpočtů od zaměstnanců.

Za zaměstnance s hrubou mzdou 300 000 Kč bude zaměstnavatelem zapláceno sociální pojištění ve výši 102 000 Kč a bude mu ze mzdy sraženo a odvedeno sociální pojištění a daň ve výši 69 660 Kč. Celkový příjem veřejných rozpočtů bude 171 660 Kč. To je v porovnání s hrubou mzdou zaměstnance 57,22 %.

Osoba samostatně výdělečně činná zaplatí sociální pojištění a daň 87 510 Kč ze základu daně 300 000 Kč. To je 29,17 % při porovnání se základem daně.

Základ daně z příjmů z podnikání tvoří příjmy po odpočtu výdajů. Podnikatelé mají tedy na rozdíl od zaměstnanců možnost si pomocí výdajů snižovat svůj základ daně, například si mohou koupit pro libovolné podnikání automobil. Doba odpisování je 5 let, takže každý rok lze dát do nákladů jednu pětinu z ceny auta, a tím snížit základ daně. Po skončení doby odpisování lze auto prodat a stejný postup zopakovat. Lze také využít leasingu, kdy leasingové splátky budou opět snižovat daňový základ. Nákladem jsou i spotřebované pohonné hmoty. U zaměstnance naopak nelze snížit základ daně o náklady na dopravu do zaměstnání, ani o náklady na pořízení dopravního prostředku, přestože je v některých případech nezbytný k dopravě do zaměstnání.

Může dojít k situaci, kdy podnikatel s ročními příjmy 300 000 Kč si pořídí pro podnikání automobil, náklady na odpis a pohonné hmoty budou 100 000 Kč za rok, základ daně pak bude 200 000 Kč. Sociální a zdravotní pojištění zaplatí z minimálního vyměřovacího základu a daň bude činit pouze 6 360 Kč (viz příklad 3 b). Naproti tomu zaměstnanec s příjmem 300 000 Kč zaplatí daň 36 660 Kč (viz příklad 1 a). Podnikatel nečiní nic nelegálního, ale z hlediska placení daní je značně zvýhodněný.

K dalšímu snižování daňových základů u osob samostatně výdělečně činných dochází díky daňovým paušálům. Opět jde o legální způsob snížení základu daně. U řemeslných živností lze použít výdajový paušál ve výši 80 %, u ostatních živností 60 % a u ostatních příjmů 40 %. Řemeslník, který má roční příjmy z podnikání 500 000 Kč, tak bez jakéhokoliv prokazování výdajů sníží základ daně o 400 000 Kč, základ daně tedy bude 100 000 Kč. Z takového základu daně zaplatí sociální pojištění v minimální výši, která je stanovená, daň z příjmů neodvede žádnou.

Výdajové paušály byly zavedeny, aby snížily administrativní náročnost vedení účetnictví podnikatelů, a to se jistě daří. Jejich dopad je však takový, že dochází k velkému snižování základu daně, a tím není od osob samostatně výdělečně činných daň vybírána. V případě, že je podnikatel plátcem daně z přidané hodnoty, musí pro účely této daně vést přehlednou evidenci přijatých i uskutečněných plnění. Přesto nemusí při stanovování daňového základu použít výdaje skutečně prokázané, může použít výdajový paušál, i když prokázané výdaje budou ve skutečnosti nižší.

Řemeslná výroba je jistě náročnější na spotřebu materiálu než ostatní živnosti, ale často dochází k tomu, že řemeslníci mají příjmy jen za svoji práci, materiál nakupuje jiná osoba nebo firma, která je „zaměstnává“. Živnostník pak vystaví na svoje dílo fakturu, a k takto vystaveným fakturám si uplatní výdajový paušál ve výši 80 %. Osoba, která si jej na práci najala, pak uskuteční veškeré nákupy materiálu a prokáže skutečné náklady. Při výdajovém paušálu 80 % začne živnostník platit daň až od ročních příjmů ve výši 788 000 Kč. Do této částky nezaplatí daň žádnou. Jako živnost řemeslná je bráno například i kadeřnictví, kde hlavní cenu této služby netvoří materiál nýbrž práce. Přesto může kadeřnice uplatnit výdajový paušál 80 % a daň začne platit, až když za rok dosáhne příjmy 788 000 Kč.

Díky vysokým výdajovým paušálům je pro všechny výhodné být zapojený ve Švarcsystému. Jako příklad Švarcsystému uvádím stavební zakázku. Dříve by stavební firma na stavební zakázku zaměstnala zaměstnance od zedníků po pomocníky, instalatéry a podobně. Zaměstnanci by dostali mzdu, byla by zaplacená daň a odvedeno sociální a zdravotní pojištění. Dnes nic takového není nutné. Firma zaměstná ty samé lidi jako živnostníky a ti svoji práci vyfakturují. Díky výdajovým paušálům ve výši 60 % nebo 80 % ušetří živnostníci, protože zaplatí státu na dani a na odvodech sociálního pojištění méně, než kdyby byli za stejné peníze zaměstnání, zároveň ušetří i firma nebo osoba, která je najímá na odvodech sociálního pojištění za zaměstnance ve výši 34 %.

Nelze napsat, že všichni živnostníci zneužívají výdajové paušály a podporují Švarcsystém. Je ale pravda, že řada osob samostatně výdělečně činných podniká jen formálně. Ve skutečnosti dělají jen to, co by dřív dělali jako zaměstnanci.

Řada živnostníků zpracovává pouze materiál dodaný zákazníkem. Například krejčí nebo drobné stavební práce. Přesto má možnost si uplatnit výdajový paušál v plné výši. Dopady daňové jsou takové, že výběr daní od podnikatelů je velmi nízký a to je nespravedlivé.

Se „švarcsystémem“ bojují všechny státy. Bohužel v České republice jej považují soudy za legální a postup daňové správy proti němu trvale odsuzují. V poslední době se

Ministerstvo práce a sociálních věcí snaží s tímto fenoménem bojovat a snaží se o jeho omezení. Postoj soudů k této iniciativě není zatím znám.

4.4. Výběr daní z příjmů fyzických osob

Je tedy daňový systém ČR spravedlivý? Kdo odnímá ze svých příjmů větší díl na daních? Jsou to osoby s nízkými příjmy nebo naopak osoby s vysokými příjmy? Na tyto otázky není jednoduché odpovědět, ale můžeme pozorovat, že do určité výše příjmů průměrná daňová sazba mírně stoupá. To je proto, že nezdánitelná položka, o kterou je výsledná daň snižována, je stále stejná. Dalo by se tedy říci, že osoby s vyššími příjmy ze svých příjmů platí vyšší daně. Kvůli maximálnímu vyměřovacímu základu na sociální pojištění ovšem naopak průměrná daňová sazba u osob nad tento vyměřovací základ klesá. Osoby s příjmy vyššími než maximální vyměřovací základ platí z každých dalších příjmů stále menší podíl daní vzhledem ke svým příjmům. Není tedy uplatněn princip platební schopnosti.

A kdo tedy platí vyšší daně? Zaměstnanci nebo podnikatelé? Pro zodpovězení této otázky je třeba doplnit počty daňových subjektů, v našem případě počty fyzických osob – podnikatelů v jednotlivých letech.

Tabulka 9: Vývoj inkasa daní z příjmů fyzických osob v ČR (v mil.Kč) ¹²

Daň	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DPFO – podnikatelů	24 040	26 583	17 854	17 003	17 749	5 565	7 987
DPFO ze záv. činnosti	102 627	110 662	111 633	126 388	115 180	111 042	111 842

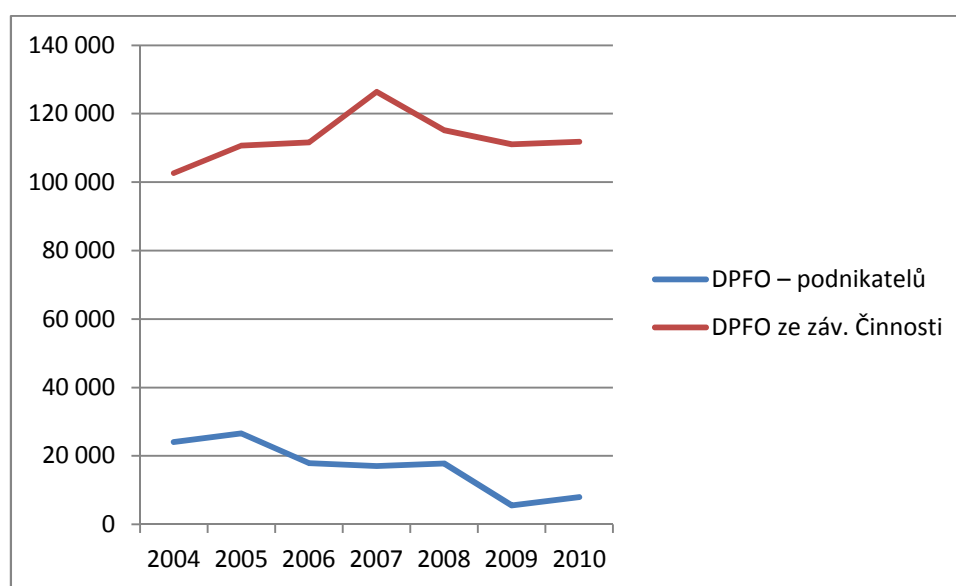
Tabulka 10: Počty soukromých podnikatelů (v tisících osob)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet soukromých podnikatelů	1 773	1796	1 817	1 845	1 839	1 877

Zdroj: ČSÚ, vlastní úprava

V tabulce číslo 10 vidíme, že počet podnikatelů – fyzických osob roste. V roce 2010 máme již 1 877 000 podnikatelů – osob samostatně výdělečně činných. Přes jejich vysoký počet je výběr daně z příjmů podnikatelů nízký ve srovnání s výběrem daně z příjmů ze závislé činnosti (zaměstnanců). Daně zaplacené podnikateli v roce 2010 v poměru k daním zaplaceným ze závislé činnosti dosahují pouze 7 %. Tento trend není pouze v jednom roce, nízký výběr daní u podnikatelů je ve všech sledovaných letech. Pro větší přehlednost následuje graf vývoje výběru daní u osob samostatně výdělečně činných.

Graf 2: Výběr daní z příjmů fyzických osob v České republice

Jistě za nízkým výběrem daní u podnikatelů nestojí špatná životní úroveň podnikatelů ani jejich nízké příjmy. Proč by jinak počet podnikatelů rostl? Problém je spíš v systému jejich zdanění, protože, jak bylo ukázáno v příkladech, díky vysokým daňovým paušálům začínají platit daně až od ročních příjmů přesahujících částku 788 000 Kč u řemeslných živností a u ostatních živností od částky 393 000 Kč.

V letech 2005 – 2008 byly paušální výdaje u řemeslných činností stanoveny ve výši 60 % a u ostatních živností 50 %. Před tímto rokem dokonce 25 %, resp. 30 %. V roce 2009 byly tyto paušály zvýšeny u řemeslných činností na 80 % a u ostatních na 60 % a toto zvýšení platí až do současnosti. V roce 2009 byl také výrazný propad daní u osob samostatně výdělečně činných. V roce 2005 byly výdajové paušály také zvýšeny

a v roce 2006 došlo k podobnému propadu. Je tedy v pořádku dávat do souvislosti výběr daní a vysoké daňové paušály.

Osoby samostatně výdělečně činné platí sociální pojištění v minimální předepsané výši i přesto, že z vykázaného vyměřovacího základu by platily daleko méně. Minimální vyměřovací základ je odvozen od průměrné mzdy, protože se předpokládá, že osoba samostatně výdělečně činná by měla ze své činnosti dosáhnout alespoň poloviny průměrné mzdy zaměstnance. Jinak by nepodstupovala podnikatelské riziko a nechala by se zaměstnat.

V případě daně z příjmů fyzických osob z podnikání není minimální základ daně stanoven. Je pochopitelné, že některé roky může dojít ke ztrátě z podnikání nebo může podnikatel dosáhnout jen nízkého zisku. Ale pokud by se to mělo opakovat několik let po sobě, ztrácelo by pak podnikání smysl a podnikatel by svoji činnost ukončil, protože by neměl z čeho žít. Přestože je u podnikatelů ztráta nebo nízký základ daně opakovaně dosahován, svou činnost neukončují.

Mohlo by se zdát, že je někdo blízky vyživuje, protože často ze své činnosti nedosáhnou ani minimální mzdy a ještě musí platit sociální pojištění v minimální povinné výši. Ve skutečnosti je to tak, že mohou využívat rozsáhlé legální daňové úniky („švarcsystém“, výdajové paušály) i nelegální, na něž nástroje daňové správy nestačí (např. prokázání původu majetku či životního stylu zcela neodpovídajícího vykázaným daňovým základům nelze v ČR požadovat).

4.5. Daňový bonus

Nárok na daňové zvýhodnění je 11 064 Kč na jedno dítě. Pokud je dítě držitelem průkazu TPP/P, zvyšuje se částka daňového zvýhodnění na dvojnásobek. Pokud bude výsledná daň nižší než nárok na daňové zvýhodnění, bude poplatníkovi tento rozdíl vyplacen formou daňového bonusu. Ten lze vyplatit maximálně do částky 52 200 Kč ročně.

Daňový bonus může uplatnit poplatník, který ve zdaňovacím období měl příjem podle § 6, 7, 8, 9 alespoň ve výši šestinásobku minimální mzdy. To je v roce 2011 částka 48 000 Kč. Za vyživované dítě poplatníka se pro účely tohoto zákona považuje dítě vlastní, osvojené, dítě v péči, která nahrazuje péči rodičů, dítě druhého z manželů a vnuk (vnučka), pokud jeho (její) rodiče nemají příjmy, z nichž by mohli daňové zvýhodnění uplatnit.

Pokud ale zaměstnanec nedosáhne šestinásobku minimální mzdy, nebude mít možnost vyplacení daňového bonusu, přestože bude skutečně dítě vyživovat. Bonus je zamýšlen jako podpora rodin, které mají děti. Rodiny, které se ocitnou v těžké životní situaci a nedosáhnou se svými příjmy stanovené hranice, o tuto podporu přijdou.

Další příkladem, kdy daňové zvýhodnění nemůže být uplatněno, je případ, kdy bude mít nezletilé dítě nebo studenta do 26 let v péči některý z prarodičů, kterému je vyplácen pouze důchod. Nárok na výplatu bonusu bude mít pouze v případě, že bude současně chodit do zaměstnání a dosáhne za rok výdělku 48 000 Kč. Jinak o tuto výhodu opět přichází a nezletilé dítě tedy může vyživovat pouze ze svého důchodu bez podpory státu.

U osoby samostatně výdělečně činné je minimální výše příjmů stejná. Dosažené příjmy za rok musí činit alespoň 48 000 Kč. Naopak nárok na výplatu daňového bonusu bude mít osoba samostatně výdělečně činná, která bude mít ztrátu z podnikání. Stačí, aby příjmy za rok dosahovaly 48 000 Kč, na výši výdajů už nezáleží. Nárok na bonus bude v každém případě mít. Základ daně u osoby bez příjmů a osoby samostatně výdělečně činné, která skončí ve ztrátě, bude stejný – tedy nula, ale nárok na výplatu daňového bonusu bude mít jen osoba samostatně výdělečně činná

Nárok na daňové zvýhodnění na vyživované dítě je pouze v jedné výši. Jediné omezení, které brání v jeho uplatnění je nedosažení stanovené minimální výše příjmů. To se jeví jako absurdní. Pokud má daňové zvýhodnění, respektive daňový bonus, sloužit jako podpora rodin s dětmi, tak proč rodiny, které mají omezené příjmy například z důvodu dlouhodobé nemoci, ztráty zaměstnání a podobně, o možnost jeho vyplacení přicházejí? Stejně jsou na tom důchodci, kteří se starají o své vnuky nebo také

matky samoživitelky na mateřské dovolené. Naopak nárok na daňové zvýhodnění mají všichni, kteří vyživují dítě a mají příjmy nad stanovenou minimální hranici. Z druhé strany žádné omezení není.

Nespravedlivá se zdá i jednotná výše daňového zvýhodnění, protože s ohledem na věk dítěte se jeho potřeby zvyšují a tím se zvyšují i výdaje rodin. Nejsou to jen výdaje na jídlo a oblečení. S nástupem dětí do školy rostou finanční nároky na dopravu, učební pomůcky, kroužky, výlety a podobně. Daňové zvýhodnění ale zůstává stejné.

4.6. Daň z přidané hodnoty

Podstatou, jak vyplývá z názvu, je zdanění přidané hodnoty, které tedy je neduplicitní. Každá fáze výroby může být zdaněna jen jednou. Daň z přidané hodnoty je neutrální vzhledem k zahraničnímu obchodu, je transparentní a přináší jistý výnos pro státní příjmy. Je to daň uvalená pouze na přidanou hodnotu vytvořenou v dané zemi, proto je neutrální ve vztahu k zahraničnímu obchodu. Nevýhodou této daně je administrativní náročnost.

V České republice stále platí dvě sazby daně. Základní je ve výši 20 % a snížená sazba je 10 % (pro rok 2011). Nižší sazbou daně z přidané hodnoty jsou zatěžovány výrobky a služby zajišťující základní životní potřeby.

Daň z přidané hodnoty je nepřímá daň, která se v poledních letech hojně využívá a z hlediska příjmů státního rozpočtu má vysoký podíl na daňovém výnosu oproti přímým daním. Zvyšování nepřímých daní vidí stát jako nutnost k zachování rovnováhy státního rozpočtu. Nepřímé daně zároveň jsou neviditelné pro občany, protože je zaplatí v ceně zboží a služeb. Daň z přidané hodnoty postihuje všechny výdaje spotřebitelů. Do státního rozpočtu je odváděna plátcí daně – výrobci a prodejci. Nezatěžuje majetek ani důchod plátce daně. V tabulce číslo 11 jsou uvedeny sazby daně ve vybraných zemích.

Tabulka 11: Sazby daně z přidané hodnoty

Země	Rok zavedení	Základní sazba									Snížená sazba
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Rakousko	1973	20	20	20	20	20	20	20	20	20	10.0/12.0
Belgie	1971	21	21	21	21	21	21	21	21	21	0.0/6.0/12.0
Česká republika	1993	22	22	19	19	19	19	19	20	20	10
Dánsko	1967	25	25	25	25	25	25	25	25	25	0
Estonsko	1991	18	18	18	18	18	18	20	20	20	9
Finsko	1994	22	22	22	22	22	22	22	22	23	0.0/9.0/13.0
Francie	1968	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	2.1/5.5
Německo	1968	16	16	16	16	19	19	19	19	19	7
Řecko	1987	18	18	18	19	19	19	19	19	23	6.5/13.0
Maďarsko	1988	25	25	25	20	20	20	20	25	25	5.0/18.0
Island	1989	24,5	24,5	24,5	24,5	24,5	24,5	24,5	25,5	25,5	0.0/7.0
Irsko	1972	21	21	21	21	21	21	21,5	21	21	0.0/4.8/9.0/13.5
Itálie	1973	20	20	20	20	20	20	20	20	20	4.0/10.0
Lucembursko	1969	19	19	19	19	19	19	19	19	19	6
Nizozemí	1970	24	24	25	25	25	25	25	25	25	0.0/8.0/14.0
Norsko	1993	22	22	22	22	22	22	22	22	23	5.0/8.0
Polsko	1986	19	19	19	21	21	21	20	20	23	6.0/13.0
Portugalsko	1993	20	19	19	19	19	19	19	19	20	10
Slovenská republika	1999	20	20	20	20	20	20	20	20	20	8,5
Španělsko	1986	16	16	16	16	16	16	16	16	18	4.0/8.0
Švédsko	1969	25	25	25	25	25	25	25	25	25	0.0/6.0/12.0
Švýcarsko	1995	7,6	7,6	7,6	7,6	7,6	7,6	7,6	7,6	8	0.0/2.5/3.8
Velká Británie	1973	17,5	17,5	17,5	17,5	17,5	17,5	15	17,5	20	0.0/5.0

Zdroj: OECD

Sazby uvedené v tabulce číslo 11 jsou za rok 2011. Pro Českou republiku je již od roku 2012 schválená nová snížená sazba a to ve výši 14 %. Dlouhodobým plánem vlády je sjednotit obě sazby do jedné.

Daň z přidané hodnoty využívají všechny vyspělé státy. U nás byla zavedena v roce 1993. Sazby těchto daní nejsou ve všech státech stejné. V rámci Evropské unie

jsou sazby a základy daně harmonizovány. Je povolena pouze jedna standardní sazba v minimální výši 15 % a mohou být dvě snížené sazby. Zvýšené sazby nejsou povoleny.

Státy, které sousedí s Českou republikou, mají podobné základní sazby daně z přidané hodnoty. Rakousko a Slovenská republika mají základní sazbu daně stejnou, Německo ji má o jedno procento nižší. Všechny evropské státy uvedené v tabulce s výjimkou Dánska mají sazby daně dvě. Belgie, Řecko, Španělsko, Itálie, Kypr, Litva Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Finsko, Švédsko tři. Tři má prakticky i Rakousko. Francie, Irsko a Lucembursko mají ve skutečnosti čtyři sazby.

Zboží a služby, které jsou zařazeny ve snížené sazbě, jsou buď věci a služby nezbytné nebo zboží a služby kulturního charakteru. Jelikož daň z přidané hodnoty zaplatí v konečném důsledku konečný spotřebitel, má jakékoliv zvýšení sazeb vliv právě na něj. Větší dopad bude mít pochopitelně na osoby s nízkými příjmy a nízkým disponibilním důchodem. Tyto osoby již nyní spotřebují celý svůj příjem na náklady na bydlení a na nákupy potravin, popřípadě léků. V době celosvětové krize již nyní lidé šetří na kultuře a pro některé osoby se stává přepychem. Při dalším zdražení z důvodu vyšší sazby DPH by se pak služby kulturního charakteru staly ještě více nedostupné. Stejně je to s prodejem knih. V celé Evropě je trendem podporování vydávání knih formou nižší sazby DPH. Průměrná sazba DPH na knihy ve vyspělých evropských zemích je mezi 5 - 6 %. Ve Velké Británii, Irsku a Norsku je dokonce daň z přidané hodnoty na knihy nulová. Vysoká daň na knihy je v Dánsku, kde ale tuto daň kompenzují velkorysým podpůrným programem.

Daň z přidané hodnoty, kterou občané zaplatí v ceně zboží a služeb, bude vzhledem k poměru daní a důchodu negativně dopadat právě na ty, kteří mají důchod nízký. To jsou například senioři nebo domácnosti s dětmi. Tyto skupiny nemohou tvořit úspory, ale kvůli zvyšujícím se životním nákladům jsou nuceny šetřit. Proto je její působení regresivní.

I když vláda zvýší sazbu DPH, pro státní rozpočet to nemusí být takový příjem, jaký je očekávaný. Domácí poptávka se v současné době vyvíjí negativně, lidé šetří a narůstá dluh domácností. Domácnosti s velkým důchodem o mnoho více neutratí

a domácnosti s nízkým důchodem nemají zdroje. Vláda proto nevybere tolik, kolik očekává.

4.7. Majetkové daně

Daň z nemovitostí je jednou z nejstarší daní vůbec. Vybírala se už ve starověku. Daň z nemovitostí se skládá z daně z pozemků a daně ze staveb. Povinnost platit tyto daně vzniká na základě vlastnického nebo užívatelského vztahu k nemovitému majetku, a to bez ohledu na příjmy z něj plynoucí.

V současnosti má v České republice tato daň poměrně malý výnos v porovnání s výnosy ostatních daní. Při porovnání daňového výnosu majetkových daní u nás a v zemích OECD je majetková daň u nás pod průměrem zemí OECD (viz kapitola 4.1.). Nízké majetkové daně jsou u nás přesto, že nehrozí přesun nemovitostí do jiné země.

Daň z nemovitostí není příjmem státního rozpočtu, ale příjmem rozpočtu obce, v jejímž katastru se nachází. Pro obce je to významný příspěvek do obecních rozpočtů. Při zdanění nemovitostí se uplatňuje princip prospěchu, protože vlastník nemovitosti spotřebovává veřejné statky na místní úrovni. Stále se objevují návrhy na její zrušení, ale i na podstatné zvýšení.

Pro vyšší zdanění majetku hovoří snadnost výběru majetkových daní, neboť nemovitost není zatajitelná a nelze ji ani přesunout. Proto lze majetkové daně snadno vyměřit a vybrat. V případě užívání nemovitého majetku k získání výnosů je pak možné začlenit majetkové daně do daní důchodových.

Majetkové daně se z hlediska platební schopnosti jeví jako spravedlivé, protože je možné předpokládat, že větší majetek budou mít lidé z vyšších vrstev. To ovšem není případ České republiky, kde se základ neodvíjí od hodnoty nemovitosti, ale od její rozlohy, takže za sto let starou zchátralou chalupu v hodnotě několika set tisíc korun je

daň stejná jako za novou luxusní vilu v hodnotě desítek milionů korun, pokud mají stejnou zastavěnou plochu a stejný počet pater. Není-li daň placena podle hodnoty majetku, ale podle metrů majetku, nemůže být tato daň spravedlivá. Zdá se, že i z hlediska daně z nemovitosti jsou zvýhodněni ti, kteří mají větší majetek.

Majetkové daně neberou ohled na současné příjmy poplatníků, a tím mohou někdy škodit. Na rozdíl od daní z příjmů nepůsobí majetkové daně negativně na pracovní úsilí poplatníků.

5. Závěr

5.1. Současné zhodnocení spravedlnosti daňového systému ČR

Současný daňový systém se mi nezdá příliš spravedlivý. Zvýhodňuje některé skupiny obyvatel oproti jiným. Na placení daní by se měli všichni podílet podle své platební schopnosti. Stát umožňuje velkorysé daňové odpočty, které neúměrně snižují daňový základ podnikatelům. Mohlo by se zdát, že lineární sazba daně je pro všechny stejná, a že každý zaplatí svůj podíl na daních, ale pokud je zaměstnancům daň vyměřována ze superhrubé mzdy, tak jednotná sazba daně ztrácí smysl.

Při srovnání daňového výnosu bylo vidět, kdo v České republice platí daně více a kdo téměř vůbec. Po pádu komunismu u nás se překotně zaváděla opatření na podporu živnostníků a rozvoj podnikání. Podpora podnikání u nás trvá stále a přesto, že si spousta podnikatelů myslí opak, z hlediska daní je to zcela zřejmé. Jaký má pro stát smysl, že máme hodně podnikatelů, kteří platí minimum daní? Z hlediska občanů, kteří nepodnikají, je to nespravedlivé. Pro stát je dobré, když jeho obyvatelé jsou bohatí, ale pokud bohatne pouze jedna skupina obyvatel, která se jen malou měrou podílí na daňovém výnosu, vytváří to rozdíly ve společnosti. Pokud se rozdíly mezi různě příjmovými skupinami obyvatel prohlubují, nepřinese to užitek ani jedné straně a už vůbec ne státu. Každá nabídka potřebuje poptávku, a jestli chudí více chudnou a zaniká takzvaná střední třída, nemá kdo poptávku vytvářet.

Díky vysokým platbám sociálního pojištění za zaměstnance je u nás pracovní síla drahá, i když stále výrazně levnější než v západních zemích. Často dochází k vyplácení zaměstnanců na ruku mimo výplatní pásku, aby zaměstnavatel ušetřil na odvodech a snížil si tak cenu práce. To není možné dělat u firem, které mají stovky zaměstnanců, ale u menších zaměstnavatelů je to časté.

Z daní vybíraných státem mají užitek všichni. Ti, co je platí, i ti, co je neplatí. Pokud někdo říká, že od státu nic nepotřebuje, tak to není pravda. Každý využíváme veřejné statky a nemůžeme sami sebe vyloučit ze spotřeby.

Samotná úprava daní ale nestačí. Každý ze své vlastní zkušenosti víme, že lze cokoli pořídit „bez dokladu“. Častým dotazem našeho řemeslníka, kadeřníka, obchodníka..., který nemá dobrovolně fiskální kontrolní pokladnu, je, zda uvedenou službu chceme bez dokladu nebo s dokladem. Takové podvody nerealizují samozřejmě všechny firmy nebo živnostníci. Těžko by mohla velká firma s mnoha zaměstnanci realizovat tímto způsobem krácení základu daně. Ale ta možnost tady je a spoléhat se na poctivost živnostníků a ochotu přiznat všechny své příjmy je utopistické.

Myslím, že je u nás malá podpora rodin s dětmi. Rodiče mají sice úlevu na daních díky nezdanitelné položce nebo vyplacenému daňovému bonusu. Ne všichni mají možnost tuto daňovou úlevu získat, protože podmínka k vyplacení daňového bonusu je mít příjmy za rok alespoň ve výši 6ti násobku minimální mzdy. Sleva na dítě je stejná bez ohledu na věk dítěte a bez ohledu na příjmy rodiny. Potřeby dětí s jejich věkem rostou, ale daňová úleva je stále stejná. Nelze porovnávat potřeby dítěte ve věku 15 let s potřebami 5letého dítěte. Náklady rodiny na „dítě“ se ještě více zvýší s nástupem na vysokou školu, a to i bez zavedení školného, o kterém se tak často diskutuje.

Je správné, že v daňové soustavě jsou zastoupeny daně přímé i nepřímé. U přímých daní jde uplatnit horizontální spravedlnost, protože poplatníci, kteří mají stejný příjem, platí stejně. Bez ohledu na to, v jaké profesi nebo oblasti činnosti tento příjem získali.

U spotřebních daní tato spravedlnost uplatněna není. Dalo by se říct, že je zde uplatněn princip užitku, protože každý zaplatí poměrnou část daně, dle velikosti svých nákupů. Kdo více nakoupí, více zaplatí a naopak. Spotřební daně ale nejsou placeny v závislosti na příjmech osob. Každý proto zaplatí stejné procento spotřební daně bez ohledu na to, jaké má příjmy.

Z tohoto důvodu je dobré, že v daňové soustavě jsou zastoupeny oba typy daní. Nebylo by ale dobré podíl nepřímých daní stále zvyšovat, protože, jak již bylo uvedeno, zaplatí je v důsledku konečný spotřebitel a díky tomu mohou působit negativně na osoby s nízkými příjmy.

U daní se spravedlnost hledá špatně, protože co člověk, to jiná představa o spravedlnosti. Existence daní není kvůli spravedlnosti, ale kvůli tomu, aby stát měl z čeho platit své výdaje. Rozdíly mezi příjmy a majetkem lidí byly a budou vždy, ale stát by neměl svými opatřeními a zákony tyto rozdíly prohlubovat. I lidé s nízkými příjmy by měli mít možnost důstojně žít a ne jen zaplatit nutné životní potřeby jako jídlo a náklady na bydlení.

5.2. Návrhy de lege ferenda

V oblasti daně z příjmů fyzických osob by bylo dobré zrušit zvýšení daňového základu o sociální pojištění placené zaměstnavatelem, tedy zrušení superhrubé mzdy. Sazby daně by měly být progresivní, aby se snížila daňová degrese, která je při současné právní úpravě. Zároveň by bylo dobré zavést přehledné odčitatelné položky, které budou lépe odpovídat potřebám poplatníků a jejich platební schopnosti. Omezení daňových úlev a benefitů pro příjmově nadprůměrné osoby by bylo jistě také užitečné.

Z hlediska sociálního pojištění bych zrušila maximální vyměřovací základy, protože způsobují degresi při zdanění. Upravila bych sazby sociálního pojištění tak, aby odpovídaly vyměřovacímu základu daně z příjmů. Tím by se zjednodušila pravidla pro výběr daní a pojistného, která jsou v současné době nepřehledná. Pro daň i pro oba druhy pojištění platí různé vyměřovací základy a i různé úlevy a osvobození. Jeden vyměřovací základ souvisí i s jedním inkasním místem. To by ušetřilo náklady státu na výběr daní.

Aby se snížila cena práce, měly by se snížit vysoké odvody sociálního pojištění zaměstnavatelů. Tím by se podpořila zaměstnanost.

Naopak více by mělo být zdaněno bohatství a nemovitý majetek. Majetkové daně u nás jsou nejnižší z Evropy a mají nízký podíl na výnosu daní. Nemovitý majetek je nemobilní, nelze jej přestěhovat ani zatajit, je tedy snadno zdanitelný.

V oblasti zdaňování právnických osob je sazba daně srovnatelná s okolními státy, a proto by nebylo dobré její zvyšování.

Daňová problematika je složitá a v každé době panují v oblasti daní různé trendy. Zdaněním se zabývají ekonomické teorie a názory na daně a zdanění se liší mezi různými směry ekonomů. Stejně tak se názory liší mezi pravicově a levicově zaměřenými vládami. Shoda v pohledu na daně není. Důležité ale je, aby zdanění bylo spravedlivé a nedopadalo na nikoho příliš tíživě. Spravedlivé daně mají z pohledu státu výhodu. Pokud si lidé myslí, že platí adekvátně ke svým podmínkám, pak proti takovému placení daní neprotestují.

Summary

Tax is mandatory payment which is written in the law. Taxes are gathered in public budget. Public budget is ineffective and non – equivalent. It is unilateral obligatory. Payer has no right to get money back from this system. Taxes are good for gathering money for needs of states and for stimulation of household behavior and firm behavior. Target of it is to remove deficiencies of economy.

Tax system is created by wide range of taxes.

When taxing there should be asserted some principles of ability to pay. It means everybody should pay in tolerable level. Other principle is benefit principle. It means every person should be taxed proportionately according to benefit which is taken from grants and state programmes. Compromises are accepted.

Tax system is created by different taxes - income taxes, consumption taxes, social insurance and property tax. Every tax has different impacts in terms of demands for tax system. Recently share of consumption taxes has been increasing opposite income taxes. Consumption taxes are included in the price of goods and service. When buying taxpayer pay this tax.

Shift of tax burden for indirect tax can weaken solidarity access. When there is higher income of individuals, there is smaller share of additional tax which is payed from their pension. When higher and higher income consumption starts decreasing and people begin saving money.

It is impossible to find exact share of direct and indirect tax. Movement to indirect taxes should be compensated by decreasing other taxes. I think it should support national economy. It is very important to have fair taxes, fair impact on people. If people think they pay in fair and adequate way, they do not protest against payment.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Sazby daňových paušálů

Tabulka 2: Úprava základu daně

Tabulka 3: Úprava výsledku hospodaření na základ daně

Tabulka 4: Mezní sazby daně z příjmů právnických (v procentech)

Tabulka 5: Sazby zdravotního pojištění

Tabulka 6: Sazby pojistného na sociální zabezpečení

Tabulka 7: Podíl daní a HDP v EU v roce 2010

Tabulka 8: Celkový daňový výnosy v poměru k HDP

Tabulka 9: Vývoj inkasa daní z příjmů fyzických osob v ČR (v mil.Kč)

Tabulka 10: Počty soukromých podnikatelů (v tisících osob)

Tabulka 11: Sazby daně z přidané hodnoty

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj průměrné daňové sazby v závislosti na příjmech

Graf 2: Výběr daní z příjmů fyzických osob v České republice

Seznam použité literatury

- ¹ SAMUELSON, P.A. a W.D. NORDHAUS. *EKONOMIE*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0494-X.
- ² SMITH, Adam. *Bohatství národů*. 1. vyd. Praha: Liberální institut, 2002. ISBN 80-86389-15-4.
- ³ GRÚŇ, Lubomír. *Finanční právo a jeho instituty*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2009, 335 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-807-2017-454.
- ⁴ GRÚŇ, Lubomír. *Finanční právo a jeho instituty*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2009, 335 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-807-2017-454.
- ⁵ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 301 s. ISBN 978-80-7400-005-8 (BROŽ.).
- ⁶ GRÚŇ, Lubomír. *Finanční právo a jeho instituty*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2009, 335 s. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-807-2017-454.
- ⁷ Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů
- ⁸ Zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty
- ⁹ Zákon č. 338/1992 Sb. o dani z nemovitostí.
- ¹⁰ Zákon č. 357/1992 Sb. o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí
- ¹¹ KUBÁTOVÁ, Květa. *Moderní průvodce daňovým systémem*. Praha: Grada, 1994, 231 s. ISBN 80-716-9020-1
- ¹² Vývoj inkasa vybraných daní v ČR v letech 1993-2011. In: *Ministerstvo financí: Česká daňová správa : Údaje z výběru daní* [online]. 1. vyd. Publication 25.3.2012 21:14 [cit. 2012-04-02].
- Dostupné z: <http://cds.mfcr.cz/cps/rde/xchg/cds/xsl/13879.html?year=0>